

**Bourdieu'nun Yönetim ve
Örgüt Araştırmalarında
Alımlanma Biçimleri^(*)**

**Reception of Bourdieu in
Management and Organization
Studies**

Onur Ünlü^()**

Mehmet Ali Akyurt^(*)**

Özet

Bourdieu İngilizce yönetim ve örgüt araştırmaları literatüründe kendisine ait "alan teorisi"nden hareketle 1983 yılında geliştirilen "örgütsel alan" kavramından başlayarak sıkça başvurulan bir sosyolog. 2008'den bugüne ise Bourdieu'nun bu alandaki kullanımları üzerinde duran bir ikincil literatür gelişmiş durumda. Söz konusu literatür Bourdieu'nun önerdiği kavramların tekil olarak mı yoksa teorik bütünlükleri içinde mi kullanıldığı; kavramlarına yapılan atıfların yüzeysel ve törenselleşmiş mi yoksa aslına uygun mu olduğu; yönetim ve örgüt literatürüne aktarılırken özgün halinden ne kadar ve hangi açılardan farklılaştığı gibi sorulara cevap üretmeyi ve gelecekteki Bourdieu referanslı çalışmalara yön vermeyi hedeflemiştir. Bu araştırma ilgili ikincil literatürün kendilerinden önceki Bourdieu alımlamalarına getirdiği eleştirileri ve kendilerinden sonraki alımlamaları yönlendirme çabalarını sınıflandırma amacındadır. Bu doğrultuda yarı-sistemantik literatür taraması neticesinde belirlenen ve Bourdieu'nun yönetim ve örgüt alanında kullanımlarını ele alan 11 makalenin sunduğu içerik nitel meta analiz adımları takip edilerek incelenmiştir. Bourdieu'ya yönelik uzun süreli ilginin farklı dönemlerdeki alımlama biçimleri karşılaştırılarak, 1983-2008 arası ilk dönemde "serbest alımlama" ve "çeşitlenme" yönelimleri baskınken, 2008 sonrasındaki ikinci dönemde ise ikincil literatürün ortaya çıkışıyla "güdümlü alımlama" ve "katılma"nın baskın hale geldiği tespit edilmiştir. İkincil literatürün, Bourdieu'nun kavramlarına ve teorisine kendilerinden önceki atıf yapımla biçimlerine getirdikleri eleştiriler "seçmecî alımlama" ve "çelişkili alımlama" altında sınıflandırılmıştır. Bu eleştirilere dayanarak gelecek

(*) Makalemizi geliştirme fırsatını sunan kıymetli değerlendirmeleri için hakemler ve alan editörü Deniz TUNÇALP'e teşekkürlerimizi iletme istiyoruz.

(**) Sorumlu yazar/Corresponding author, Yalova Üniversitesi, İşletme Bölümü, Merkez, Yalova, Türkiye, ounlu@yalova.edu.tr ORCID: 0000-0001-8693-3108

(***) İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye, mehmetali.akyurt@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8618-9590

Ünlü, O. & Akyurt, M. A. (2022). Bourdieu'nun yönetim ve örgüt araştırmalarında alımlanma biçimleri.

Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi, 7(2), 47-80.

DOI: 10.15659/yoa.8.1.003

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi : 31.08.2022

Kabul Tarihi : 27.09.2022

Article Type : Research Article

Received : 31.08.2022

Accepted : 27.09.2022

alımlamaları yönlendirmeye dönük çabalar ise geliştirilen “esnek yönlendirme” ve “katı yönlendirme” kavramları kullanılarak tartışılmıştır. Böylece bir sosyal bilimcinin teorisinin ve kavramlarının farklı dillerde ve bilimsel disiplinlerde alımlanma biçimleri ile bu alımlama biçimlerine ilişkin anlama ve yönlendirme çabalarına dair bir analiz çerçevesi ortaya konmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşletme, yönetim ve örgüt araştırmaları, Pierre Bourdieu, sosyal teori, sosyoloji, alımlama

Abstract

Pierre Bourdieu is a sociologist who has received increasing attention in management and organization studies (MOS) in English since the development of the ‘organizational field’ concept in 1983 inspired by his ‘field theory’. And since 2008, there has been a growing secondary literature on the uses of Bourdieu in this field. This literature seeks to guide future studies by grouping and interpreting works that cite Bourdieu. Which Bourdieu concepts are most often cited in this field? Is the attention limited to management fashions? Are these concepts referred to separately or in their theoretical integrity with other concepts? Do studies briefly refer to concepts or significantly engage with them? How much and in what ways does Bourdieu differ from his original works and their inner logic when being transferred to the management and organization literature? In this study, the qualitative meta-analysis technique has been adopted to analyze the content of 11 articles on Bourdieu’s uses in MOS found through a semi-systematic literature review. In the research, the long-term interest in Bourdieu is considered as the periods between 1983 and 2008 when ‘free reception’ and ‘diversification’, and after 2008, ‘guided reception’ and ‘ossification’ tendencies were dominant. In addition to these categories, critiques on the ways in which Bourdieu’s concepts are referred to by different researchers are discussed by classifying them under types of ‘selective reception’ and ‘contradictory reception’. Efforts to guide future Bourdieu’s receptions based on these critiques are classified as ‘flexible guidance’ and ‘strict guidance’. The aim here is to create an analytical framework regarding receptions of a social scientist’s theory and concepts in different languages and scientific disciplines, and efforts to understand and guide these receptions.

Keywords: Business administration, management and organization studies, Pierre Bourdieu, social theory, sociology, reception

Giriş

Yönetim ve örgüt araştırmalarında Bourdieu etkisi dikkate değer düzeydedir. Bourdieu’ya bu alanda yapılan atıfların 1980’lerden itibaren istikrarlı bir şekilde artması (Sieweke, 2014) bu etkinin geçici bir moda (Abrahamson, 1996; 2009) olmadığını göstermektedir. Nitekim ilk aşamada yönetim ve örgüt alanının çeşitli alt alanlarında Bourdieu’nun kavramlarını kullanan çok sayıda ampirik saha araştırması ortaya çıkmıştır (Robinson vd., 2021). Bourdieu’nun teorisine ve kavram-

larına yönelik ilginin giderek arttığı ve çeşitli alt alanlarda çeşitlenip zenginleştiği bu dönemi takiben, Bourdieu'ya atıf yapan bu çalışmalar hakkında yazılan ikincil bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu ikincil literatür Bourdieu'nun nasıl kullanıldığını, hangi eser ve kavramlarının öne çıkarıldığını, hangi derinlikte ve ne kadar bütünsel kavrandığını, yönetim ve örgüt alanına taşınırken özgün halinden ne açılardan farklılaştığını inceler. Bourdieu alımlamalarını eleştirel gözle değerlendirmekle kalmaz, gelecekteki çalışmalara da yön vermeye çalışır ve Bourdieu'dan hareketle farklı "araştırma programları" (Lakatos, 2014) ortaya koyar.

Bir bilimsel yaklaşımın, farklı bir ulusal bilim ortamında ya da disiplinde (ya da burada olduğu gibi hem ulusal hem de disiplinler açısından farklı bir zeminde) alımlanması, antropolojideki "kültürel difüzyon" kavramını akla getirmektedir. Hedef bağlamdaki alımlanma biçimi her zaman bir seçme ve türev oluşturmayı beraberinde getirir. Kültürel antropolojide Herskovits tarafından ortaya atılan "yeniden yorumlama" kavramı da kaynağın farklılaşmasını ifade eder. Bu yaklaşım göre alımlayıcı, kaynağı kendi bakış açısı ve ihtiyaçları çerçevesinde yorumlayarak ona yeni bir biçim verir (Kabakçı, 2014, s. 38). Bu çerçevede yaklaşıldığında alımlama her halükarda bir "seçme" eylemidir. Burada da Bourdieu'dan yapılan farklı seçimler ve bunlar hakkında yürütülen tartışmalar üzerinde durulmaktadır.

Bilim tarihine alımlamaların tarihi olarak yaklaşıldığında (Akyurt, 2017) bir bilim insanının hangi eser ve kavramlarının daha çok önemsenip tercüme edildiği, aslına ne derece sadık kalındığı, bir parçanın özgün bütünlüğünden kopartılarak yeni bir bütüne monte edilip edilmediği gibi sorular gündeme gelmektedir. Bu yaklaşımın iyi bir örneğini teşkil eden ve Simmel'in Amerika'daki sosyoloji ortamındaki farklı alımlamaları üzerine yaptıkları araştırmada Levine, Carter ve Gorman (2011, s. 66) sosyoloğun etkisinin farklı boyutlarda takip edilebileceğini ortaya koyar. Bunlar bir anlamda küçükten büyüğe, özelden genele sıralanmış gibidir. Etkinin en minimal hali gözlemler ve bulgular seviyesinde gerçekleşir. Sosyoloğun ürettiği ampirik veri aktarılır. Bir ileri seviyede sosyoloğun ortaya koyduğu kavramlar kullanılır, bu kavramların üstüne inşa edildiği tekil hipotezlere yer verilir. Burada tekil kavramlar seçmecî bir şekilde, teorik bütünlükten kopuk olarak alınır. Etkilenmenin zirvesi sayılabilecek sonraki aşama ise daha bütüncül bir aktarımı ifade eder; teorik yöneliminin tekil kavramlar düzeyinde değil, bir bütün olarak benimsenip sürdürülmesi anlamına gelir. Bourdieu alımlamalarının da benzer bir analize tabi tutulması; bu alımlamaların ikinci sırada değinilen kavramsal etki ile üçüncü sırada yer verilen daha geniş çaplı teorik etki arasında çeşitlilik arz eden konularının ortaya konması yararlı olacaktır.

Tiryakian (1979, s. 219) bilimsel okulların yayılması için “popülerleştirici”-lere ihtiyaç duyulduğuna dikkat çeker. Söz konusu tartışmalar bu açıdan Bourdieu’nun anlaşılma biçimini netleştiren, kolaylaştırıp somutlaştıran, kaçınılmaz olarak olası yorumlardan birine indirgeyen taraflar arasında cereyan etmektedir. Böylece Bourdieu daha kolay anlaşılabilir ve araştırmaya uygulanabilir hale getirilmektedir. Bugüne kadar bu ikincil literatür üzerinde toplu halde durulmamış, mevcut alımlama biçimlerine dair incelemeler ve olası alımlama biçimlerine dair yönlendirme çabaları yeterince tartışılmamıştır.

Nitekim bu araştırmanın amacı söz konusu zengin literatürün Bourdieu’nun İngilizce yönetim ve örgüt alanındaki alımlanma biçimlerine dair yaptığı tespitleri, getirdiği eleştirileri ve Bourdieu’nun kendilerinden sonra nasıl alımlanması gerektiğine dair yönlendirmelerini derinlemesine analiz etmektir. Bu anlamda cevap aradığımız araştırma sorusu, bu ikincil literatürün geçmiş alımlamalara yönelik eleştirileri ile gelecek alımlamalara ilişkin yönlendirmelerine dair sınıflandırmalar yapıp yapılamayacağıdır. Araştırmanın mevcut bilgi birikimine katkısı iki başlık altında özetlenebilir: İlki Bourdieu’nun yönetim ve örgüt araştırmaları alanında nasıl ele alındığı ve ele alınması gerektiği üzerine devam eden entelektüel tartışmanın bütüncül bir değerlendirmesini, bu hususta ön plana çıkmış eserler üzerinden ortaya koymaktır. İkincisi, bir sosyal teori veya teorisyenin farklı bir dil, ülke, disiplin, bilim dalı veya dönemde farklı alımlanma biçimlerine dair bir analiz çerçevesi geliştirmektir.

Yöntem

Bu çalışmada yarı-sistemik literatür taraması ve nitel meta analiz yöntemleri tercih edilmiştir (Snyder, 2019; Levitt, 2018; Timulak, 2009). Bu tercihi gerekli kılan husus ise Bourdieu’nun kavram veya teorilerini çerçeve olarak kullanan araştırmaların tamamının incelenmesi nitel bir çalışmada mümkün olmayacağı gerçeğidir. Yazarların geçmiş okumalarında yer edinen araştırma sorusunun geliştirilmesinde katkısı olan eserlere atıf yapan yayınların taranmasına ek olarak anahtar kelimelerle literatür taraması süreci yürütülmüştür. Eserlerin analize dahil edilme kriterleri (Levitt, 2018); İngilizce’de yayımlanan, odak noktası Bourdieu’nun alımlanma biçimlerini tartışan ve nasıl alımlanması gerektiğine ilişkin yönlendirmelerde bulunan çalışmalar şeklinde belirlenmiştir. Elde edilen içeriğin analiz adımları ise Levitt’in (2018) nitel araştırma bulguları için önerdiği meta analiz sürecinin, derleme makalelere uyarlanması ile tasarlanmıştır. Öncelikle belirlenen eserlerin araştırma sorusuna cevap verme potansiyeli incelenmiş; devamında bu

eserlerin sunduğu içerik geçmiş alımlamalara getirilen eleştiriler ve gelecek alımlar için işaret edilen yönlendirmeler şeklinde iki birim altında gruplanmıştır. Ardından her bir birim dahilindeki içerikten hareketle sınıflandırmalar oluşturulmuştur. Metodolojik bütünlüğü arttırmak adına ise sınıflandırmalar arasında ilişkiler tartışılmış, ilgili sınıflandırmaları destekleyecek literatür bağlantıları kurulmuştur (Levitt, 2018). Yine metodolojik bütünlük adına, analize tabi tutulan eserlerde yazarların araştırma/değerlendirme nesnelere yaklaşımları, eserlerini kurgulama ve sunma şekilleri, onların düşünümsel (*reflexive*) (Bourdieu & Wacquant, 2003) tercihleri olarak ele alınmıştır.

Makalenin genel yapısı ise şu şekilde kurgulanmıştır: İlk olarak, ikincil literatürün ortaya çıkmasıyla Bourdieu alımlamalarında meydana gelen farklılaşmalar tespit edilip bu doğrultuda, çeşitlenme ve katılma dönemleri şeklinde ikili bir dönemleştirme yapılmıştır. İkinci aşamada katılma dönemini inşa eden ikincil literatürün kendinden önceki alımlamalara yönelik eleştirileri, “Geçmişin Muhasabesi” başlığı altında seçmeci ve çelişkili alımlama kategorileri ile paylaşılmıştır. Üçüncü bölümde ilgili literatürün Bourdieu'nun nasıl alımlanması gerektiğine yönelik yönlendirmeleri “Geleceğin İmarı” başlığı dahilinde ve esnek ve katı yönlendirme kategorileri altında çözümlenmiştir. Dördüncü bölümde geçmişteki alımlamalara yöneltelen eleştirilerle gelecek alımlamaları yönlendirme çabaları bir arada değerlendirilmiş, sonuç bölümünde ise araştırma sorumuza getirdiğimiz yanıtlardan hareketle ulaştığımız sonuçlar paylaşılmıştır.

Bourdieu Alımlamalarında İki Dönem: Çeşitlenme ve Katılma

Bir sosyal bilimcinin araştırmalarının kendi alanında yaygınlaşıp etkili olmasında ve farklı dillere / araştırma alanlarına aktarılmasında; ortaya koyduğu bulgu, kavram ve teorilerin içeriği kadar; bu içeriğin bilimsel aktörlerin ihtiyaçlarına cevap vermesinin de büyük rolü vardır. Bilimsel bir çalışmanın belirli bir alanda alımlanma biçimi, içeriğinin söz konusu alandaki sorunların çözümüne katkıda bulunmasına bağlıdır. Bazı çalışmalar hiç atıf almayıp unutulurken, bazılarının da sık sık gündeme gelip tartışılarak popülerleşmesi ve kimi zaman birden fazla bilimsel disiplinin klasikleri arasına girmesi o alanlardaki okuyucuların/araştırmacıların “beklenti ufkuna” ne derece karşılık geldiğiyle yakından ilişkilidir (Jass, 1982; Moran, 1994, s. 205). Bu ilgi kendisini yapılan atıflarda, çıkarılan özel sayılarda ve düzenlenen sempozyumlarda göstermektedir.

Bourdieu'nun etkisi ve yaygınlığı da hem kendi ülkesi olan Fransa'nın hem de ait olduğu sosyoloji disiplininin sınırlarını aşmıştır. Nitekim kitaplarının farklı dillere tercüme edilme süreçlerine (Sapiro ve Bustamante, 2009) ve farklı ulusal bilim ortamlarında alımlanma biçimlerine (Lamont, 2012; Lizardo, 2012; Nur ve Koytak, 2015; Sallaz ve Zavisca, 2007) odaklanan çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bir dilden bir dile çevrilmek aynı zamanda bir kültürel *alandan* kendi özerkliği ve özgün bakış açısı olan başka bir *alana* aktarılmaktır. Sınırın ötesine geçenler yaşanan biçim değişikliği, ulusal sosyal bilim ortamları arasındaki farklar karşısında yaşandığı kadar, farklı bilimsel disiplinler arasında da gerçekleşir. Sosyolojinin farklı alt branşlarında olduğu kadar; iktisat, antropoloji, hukuk ve işletme gibi komşu bilimsel disiplinlerde de yoğun ilgi gördüğü için bu geçişleri ve bu sırada gerçekleşen biçim değişikliklerini Bourdieu örneğinde gözlemlemek mümkündür.

Bu araştırmada, yönetim ve örgüt araştırmalarında 1980'li yıllardan günümüze kadar ulaşan yoğun Bourdieu ilgisi özelinde, birbirini takip eden iki dönem ve bu iki dönemde baskın olan iki alımlanma biçimi teşhis ediyoruz: (i) çeşitlenme döneminde karşımıza çıkan serbest alımlama ile (ii) katılma döneminde gördüğümüz güdümlü alımlama.⁽¹⁾

Çeşitlenme

1980'lerden 2000'lerin başlangıcına kadar geçen sürede Bourdieu'ya yönelik artan ilgiyi önemli bazı yayınlarla ilişkilendirmek mümkündür. Bourdieu'nun İngilizce yönetim ve örgüt araştırmalarında etkili olmasında rolü olan, kilometre taşı niteliğindeki yayınların ilki DiMaggio ve Powel'in (1983) Bourdieu'dan da yararlanarak "örgütsel alan" (*organizational field*) kavramsallaştırmasını geliştirdiği makaledir (Greenwood & Meyer, 2008). Bunu yine DiMaggio ve Powel'in (1991) editörlüğünü yaptıkları *The new institutionalism in organizational analysis* (Örgütsel Analizde Yeni Kurumsalcılık) kitabına yazdıkları giriş yazısı takip etmektedir. Bu giriş yazısında yeni kurumsal kuramın mikro ölçekteki temellerini inşa edebilecek "pratik eylem teorisi"nin bir bileşeni olarak Bourdieu'ya işaret

(1) Freyer sosyoloji tarihinde (1957, s. 59 vd.) birbirini takip eden (a) tikel ampirik araştırmaların çoğaldığı monografi dönemleri ile (b) bu ampirik çalışmalardan hareketle teorize edici meta-yorumların ortaya konduğu sistemleştirme dönemleri arasında ayırım yapar. Freyer'in söz konusu ayırımı alımlama konusuna uyarlanırsa, dile getirdiğimiz iki yönelimin döngüsel olarak birbirini takip ettiği söylenebilir. Bunlar aynı zamanda ideal tipler, yani gerçek hayatta hiçbir zaman saf olarak karşımıza çıkmayan ve eşzamanlı olarak farklı oranlarda iç içe geçen yönelimler olarak da görülebilir.

edilmektedir. Everett'in (Everett, 2002) Bourdieu'nun temel kavramlarını (alan, sermaye, habitus, doxa, sembolik şiddet ve dil piyasası) ve takip ettiği metodolojisini yapı taşlarını (eylem kuramı, ilişki analiz, düşünümSELLİK, araştırmacının rolü, metodolojik politeizm, ve araştırma objesinin inşası) örgüt araştırmaları alanına taşımayı amaçlayan makalesi bir diğer kilometre taşı niteliğindedir. Elbette bu süreçte Bourdieu'nun yaygın iktisat sosyolojisi yaklaşımıyla doğrudan hesaplaştığı eseri "Ekonominin Toplumsal Yapıları"nın 2005 yılında yapılan İngilizce çevirisinin (*The Social Structures of the Economy*) de ona yönelik ilginin olgunlaşmasındaki yeri göz ardı edilmemelidir. Son olarak (Özbilgin & Tatlı, 2005) onun düalizmler karşısındaki pozisyonunu, araştırma sürecini düşünümsel bir yaklaşım olarak ele alan kabullerini ve temel kavramlarını mikro, mezo ve makro düzeylerde konumlandırarak tanıttığı makalesi bu dönemin ön plana çıkan eserlerinden bir tanesidir. Bu dönemi "çeşitlenme" olarak adlandırmamızın nedenleri şu şekilde sıralanabilir. Bu dönemdeki eserlerde Bourdieu'nun kuram ve/veya kavramlarından ilhamla oluşturulan, geliştirilen yeni kavramlar gözlemlenir. Bununla birlikte bu dönemdeki eserler Bourdieu'nun kuram ve kavramlarını, filtreleyici olmaktan ziyade tanıtıcı bir tavırla alana taşıma gayreti içindedir. Son olarak bu dönemdeki eserler Bourdieu'nun araştırmalara metodolojik olarak, nasıl kolaylıkla entegre edileceğinden ziyade, hangi noktalarda katkı sağlayacağı üzerine dururlar. Haliyle çeşitlenme döneminde sistematik olmaktan yoksun, belirli araştırma programları ile ilişkilendirilmemiş, dağınık olma özellikleriyle tanımladığımız "serbest alımlama"ların Bourdieu atıf ve kullanımlarında daha yoğun olacağı kanaatindeyiz.

Katılma

1980'lerin başından 2000'li yıllara kadar geçen yaklaşık 20 yıl içinde Bourdieu'ya yapılan atıfların sayısı artarak devam etmiştir. Bu dönemin ardından ise, tanıtılan içeriğin kullanım örnekleri olarak niteleyebileceğimiz bu atıfların kendisi eleştiri konusu olmaya başlamıştır. Bourdieu kullanımlarını tartışmaya açıp onlara yön vermeye çalışan başlıca yayınlar yedi grupta toplanabilir:

(1) *Theory & Society* (Teori ve Toplum) dergisinin 2008 tarihli "Bringing Bourdieu into the Organizational Field: A Symposium" (Bourdieu'yu Örgütsel Alana Taşımak: Bir Sempozyum) özel sayısını oluşturan dört makale: Emirbayer ve Johnson (2008), Swartz (2008), Dobbin (2008) ve Vaughan (2008)

(2) *Organization* (Örgüt) dergisinin 2009 tarihli Bourdieu özel sayısında yer alan, özellikle Golsorkhi vd.'nin (2009) Bourdieu ilgisine yön vermeyi amaçlayan

giriş makalesi ve bu yön verme çabasının içini doldurmaya çalışan makaleler: Wright, (2009); Kerr, (2009); DeClercg, (2009)

(3) Sieweke'in (2014) "Pierre Bourdieu in management and organization studies: A citation context analysis and discussion of contributions" (Yönetim ve örgüt araştırmalarında Pierre Bourdieu: Bir alıntı bağlam analizi ve katkıların tartışılması) başlıklı makalesi

(4) Townley'in (2014) "Bourdieu and organizational theory: A ghostly apparition" (Bourdieu ve Örgüt Teorisi: Bir Hayalet) başlıklı makalesi

(5) Tatlı vd. (2015) editörlüğünde hazırlanmış olan Pierre Bourdieu, Organization and Management (Pierre Bourdieu, Örgüt ve Yönetim) başlıklı derleme kitap ve özellikle Tatlı vd. (2015) tarafından kaleme alınan giriş yazısı

(6) Hallett ve Gougherty'nin (2018) Medvetz ve Sallaz'ın editörlüğünde hazırlanmış olan, *The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu* başlıklı derleme kitapta kitap bölümü olarak kaleme aldıkları "Bourdieu ve Örgütler: Gizli İzler Makro Etki ve Mikro Potansiyel" başlıklı eser.

(7) Robinson ve diğerlerinin (2021) editörlüğünü üstlendiği, Glasgow Üniversitesi Adam Smith İşletme Okulu tarafından Ocak 2018'de düzenlenen "Applying Bourdieu to Organisation and Management Studies" (Bourdieu'yu Örgüt ve Yönetim Çalışmalarına Uygulamak) Sempozyumu ile başlayan bir araştırma projesinin son ürünü olarak yayımlanan derleme kitap ve özellikle bu kitabın Robinson vd. (2021) tarafından kaleme alınmış giriş yazısı

Bu dönemi "katılma" olarak adlandırmamızın dayanak noktaları ise şu şekilde sıralanabilir: Artık bu dönemde tanıtılan içeriğin kullanımlarına yönelik eleştiriler gözlemlenmeye başlamıştır. Bu eleştiriler, makalemizde takip eden iki başlıkta seçmeci ve çelişkili alımlama olarak kategorize edilmiş ve örneklendirilmiştir. Ayrıca bu dönemde Bourdieu'nun eksik ve hatalı alımlandığı eleştirilerine, kuramının karmaşıklık düzeyinin yüksek olduğu değerlendirilmesi eşlik eder. Haliyle katılma döneminde, Bourdieu'nun kuram, kavram ve metodolojik tercihlerinin, karmaşıklık düzeyinin düşürülmesi ve yönetim ve örgüt araştırmacılarının kullanımı için hazır hale getirilmesi (örneğin Emirbayer ve Johnson'ın (2008) tarihli makalesi), belirli araştırma programları (örneğin ilişkisel sosyoloji) ve çağruları (örneğin eyleme dönüş [*practice turn*]) ile ilişkilendirilmesi, alanda sık kullanılan yöntemlerle (örneğin vaka analizleri) nasıl ele alınacağına örneklerinin sunulması, göz ardı edilen bazı noktalarının (örneğin tahakküm kavramı) ön plana çıkarılması gibi gelecek alımlamaları yönlendirme çabaları gözlemlenmek-

tedir. Bu gibi yönlendirme çabası içinde olan eserlerin gördüğü ilgiden hareketle, katılışma döneminde alandaki araştırmacıların “kullanımına hazır hale getirilen” Bourdieu'nun, çoğunlukla güdümlü alımlamalarla yayınlarda yer bulacağı kanaatindeyiz.

Geçmişin Muhasebesi: Bourdieu'nun Seçmeci ve Çelişkili Alımlamaları

Serbest alımlamaların hakim olduğu “çeşitlenme” dönemini, 2008'den itibaren yapılan esnek ve katı yönlendirmelerin etkisiyle bir “güdümlü alımlama” ve tedrici bir “katılışma” dönemi takip etmiştir. Araştırmamızda analiz edilen kaynaklarda yapılan yorum ve tartışmalar topluca göz önüne alındığında katılışma döneminde Bourdieu'nun geçmiş alımlanma biçimlerine yönelik iki temel eleştiri ön plana çıkmaktadır: Bunlardan ilki, Bourdieu'nun belirli kavramlarının seçilip kullanılırken diğer kavramlarının göz ardı edilmesini ifade eden “seçmeci alımlama”dır (*eclectic/selective reception*). İkincisi ise Bourdieu'nun ters düştüğü kavramsal / teorik / metodolojik / paradigmatik bir çerçeveye yerleştirilerek alımlanmasını ifade eden “çelişkili alımlama”dır (*contradictory reception*). “Çelişkili alımlamanın” karşı kutbu olarak değerlendirilebilecek, Bourdieu'nun kuram ve kavramlarının eseriyle uyumlu ve bütünlüklü şekilde aktarıldığı “bütüncül alımlamanın” örnekleri de bulunmaktadır.⁽²⁾ Fakat bu araştırmada nitel içerik analizine tabi tutulan makaleler amaçlarıyla uyumlu olarak, bütüncül alımlama örneklerini ancak sınırlı bir şekilde paylaşmakta, argümanlarını güçlendirmek adına seçmeci ve çelişkili alımlama örneklerine daha fazla yer vermektedir. Bu bağlamda bütüncül alımlama örnekleri, incelenen eserlerde yetersiz düzeyde paylaşılması nedeniyle analiz dışında tutulmuştur. Dolayısıyla seçmeci ve çelişkili alımlama kategorilerimizin yönetim ve örgüt alanındaki tüm Bourdieu atıflarını kapsamadığını hatırlatmak isteriz.

Seçmeci Alımlama: *Habitus, Alan, Sermaye*

Bir bilim insanının kavramlarının bütünsel çerçevesinden kopartılarak kullanılması, bir başka deyişle belirli kavramlarına odaklanılıp diğer kavramlarının görmezden gelinmesi ya da teorisine yönelik genel anlamda sınırlı bir ilgiyi “seçmeci

(2) Örnekler için özellikle Sieweke'in (2014) araştırmasında işaret ettiği “tözsel alımlama” örneklerine bakılabilir. Yine Tatlı v.d. (2015) ve Robinson vd. (2021) imzalı derlemelerde “bütüncül alımlama” örneği olabilecek birçok bölüm bulunmaktadır.

alımlama” (eclectic/selective reception) olarak ifade ediyoruz. Seçmeci alımlama eleştirilerinde ön plana çıkan bir örnek Bourdieu’nun en çok atıf yapılan kavramları olarak “habitus”, “alan” ve “sermayenin” (Sieweke, 2014), Emirbayer ve Johnson’un (2008) ifadesiyle “büyük üçlünün” bir arada kullanılmamasıdır. Townley (2014) ve Swartz’a göre (2008) Bourdieu alanların, habitusun ya da sermayenin teorisini yazmamıştır. Yaptığı şey esasen onların birlikteliği ile bir teori inşa etmektir. Robinson ve diğerleri (2021) Wacquant’a (2018) atıfla büyük üçlünün her zaman bir arada kullanılmasının bir zorunluluk olmadığı argümanını yönetim ve örgüt araştırmaları alanına taşımak ister. Wacquant (2018) bu kavramların araştırmacılar tarafından birbirinden ayrıştırılmasını ve başka kavramlarla bir araya getirilerek farklı şekillerde ele alınıp yeniden anlamlandırılmasını yaratıcı ve yenilikçi bir düşünsel imkan olarak yorumlar. Buna göre “büyük üçlü” araştırmacının tercihinin bağlı olarak, ihtiyaç duyulduğunda yeniden bir araya getirilebilecektir. Bu ayrıştırma ve “yeniden yorumlama” süreci araştırmacının yaratıcılığına yer bırakmak şeklinde yorumlanır. Bu haliyle “seçmeci alımlama” “yeniden yorumlama” olarak değerlendirilebilir ve Bourdieu’nun, sosyolojisinin katılaştırılması tehdidi karşısında yaptığı uyarı ile uyumlu görünür.

Dobbin (2008) ise bu tartışmayı “büyük üçlü”nün ötesine taşıyarak Bourdieu’nun teorisinin, parçalarının toplamından daha fazlasını vaat ettiğini, bu nedenle Amerikadaki araştırmacıların Bourdieu’nun eylem kuramının tam potansiyelini kullanmadığı eleştirisini paylaşır. Townley’e (2014) göre yapı-eylem, sübjektivizm-determinizm gibi düalizmleri aşma konusunda her ne kadar birçok araştırmacı Bourdieu’yu alkışlasa da takdir ettikleri şeyi araştırmalarında gerçekleştirme cesaretini gösterememişlerdir. Bu noktada da bir örnek paylaşır ve eylemin, habitus, sermaye ve eyleyenin alan içindeki pozisyonunun kesişiminden kaynak bularak meydana geldiği gerçeğine araştırmalarda pek rastlamadığını dile getirir (Townley, 2014).

Büyük üçlünün bir aradalığı kadar tekil kavramların seçmeci alımlama nedeniyle göz ardı edilmeleri bir diğer tartışılan konudur. Örneğin Emirbayer & Johnson’a (2008) göre “Habitus”⁽³⁾ bireysel davranışların mikro süreçleri ile örgütlerin oluşum süreçlerinin ilişkisini görmeyi mümkün kılacak bir kavram olmasına rağmen, yönetim ve örgüt alanında Bourdieu’nun en çok atıf yapılan üç

(3) “Habitus” bireylerin bedenlerine zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları biçiminde ‘konulmuş’ bir tarihsel bağıntılar bütünü (Bourdieu ve Wacquant, 2001: s. 25), başka bir deyişle “toplumsallaşmış bir öznellik”tir (Bourdieu ve Wacquant, 2001, s. 116).

kavramı (habitus, alan ve sermaye) arasında en az ilgiyi gören kavram konumundadır. Swartz (2008) da habitusun görmezden gelindiği eleştirisini dile getirmektedir. Hallett ve Gougherty (2018) ise örgüt araştırmaları alanında çalışanların çoğunlukla Bourdieu'nun kavramlarını “bölük pörçük” bir şekilde kullandığını dile getirir. Örneğin “yeni kurumsal” yaklaşımın makro ölçekli analizi özellikle “alan” kavramına odaklanırken “habitus”u ihmal etmiştir. Ancak Emirbayer ve Johnson'dan (2008) yaklaşık 6 yıl sonra gerçekleştirdiği araştırma bulgularına göre, Sieweke (2014) kilit önemdeki üç kavram arasında sermaye türlerinin en az ilgiyi gören kavram olduğunu belirtir. Yine aynı çalışmada (Sieweke, 2014) habitus kavramına yapılan atıfların sadece %15'inin kavramı derinlemesine ele alan atıflar olduğu bilgisini de paylaşır.

Townley'e (2014) göre ise her ne kadar Bourdieu “eyleme dönüş”ün (*practice turn*) bir parçası olarak değerlendirilse de halen çalışmalar onun strateji safatasına yönelik Bourdieu'nun eleştirel potansiyelini kullanmamıştır. Strateji Bourdieu için habitusun ve oyunun nasıl oynandığı hissini bir parçasıyken, bu hususa ilgisiz kalmayı tercih eden literatür halen bunu sahip olunan bir şeyden ziyade “yapılan” bir şey olarak ele almaktadır (Townley, 2014).

“Alan”⁽⁴⁾ kavramı kilit önemdeki teorik üçlü arasında belki de yönetim ve örgüt araştırmalarına konu olmak anlamında en uzun geçmişe sahip olan kavram. DiMaggio ve Powel (1983) kurumsal hayatın belirlenmiş bir alanı olarak “örgütsel alan”ı tanımlarken Bourdieu'dan yararlandığı bilinmektedir (Greenwood & Meyer, 2008). DiMaggio ve Powel'in (1983) örgütsel alan kavramı önerisi alanı tek tip örgütlerden oluşturmayı; kurumların belirlediği ve aynı anda birden fazla türde örgütü etkileyebildiği bir yapıda ele almaktadır. Emirbayer ve Johnson (2008) tasdik ettikleri bu yaklaşıma bir ekleme yapmaya çalışırlar: çünkü sadece örgüt kümelerinin analizi değil sosyal konfigürasyonların da analizi alanları açıklama anlamında gereklidir. Emirbayer ve Johnson'a (2008) göre örgütsel alanlar bu konfigürasyonlar içine gömülmüştür ve bu konfigürasyonlar sıklıkla ekonomi, politika ve kültür şeklinde birbirlerinden ayrılır. Bourdieu ise bu ayrılmış olanları (konfigürasyonları) aralarındaki geçişkenlikleri ve bir aradalıkları göstermek adına yarı otonom alanlar olarak tartışır (Wacquant ve Bourdieu, 2001; Emirbayer ve Johnson 2008).

Townley'e (2014) göre ise Bourdieu'nun alan kavramı özellikle yeni kurumsal kuram tarafından sahiplenildi ancak onun dinamik yapısını ortaya çıkaran

(4) Sermaye biçimlerine gömülü konumlar arasındaki tarihsel nesnel bağıntılar bütünüdür (Bourdieu ve Wacquant, 2001, s. 25).

değişim ve çatışma vurguları yeteri oranda dikkate alınmadı. Townley'in (2014) yönelttiği bir diğer eleştiri ise alanların dinamik yapısının kavranamamasında temel bir eksiklik sermaye kavramı ile alan kavramının iyi bir şekilde ilişkilendirilememiş olmasıdır. Bu eksende yöneltilen bir diğer eleştiri ise alanların çok katmanlı yapısını anlamak adına da özellikle yeni kurumsal kuramcılar arasında Bourdieu'ya ilginin sınırlı düzeyde olmasıdır (Wright 2009). Diğer taraftan Sieweke'in (2014) çalışmasına atıfla, alan kavramı büyük üçlü içindeki en derinlikli ele alınan kavram konumunda olması dikkate alınması gereken bir durum. Alan kavramına atıf yapan çalışmaların sadece %20'sinin derinlikli bir şekilde kavramı ele alması tartışılabilir bir durum ise de bu üç kavram arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme sonucunda Sieweke (2014) bu sonucu bizlerle paylaşıyor.

“Sermaye” kavramı ise Emirbayer ve Johnson'a (2008) göre, sosyal ağlarda gömülü ilişkilerde kaynağını bulan ilişkisel doğasından yalıtılarak, bu yönüne ancak sınırlı düzeyde vurgu yapılarak kullanılmaktadır. Her ne kadar Bourdieu'nun kendisi üstüne basa basa bir alan ile ilişkili olmayan bir sermaye tipinin var olmayacağını ve işlerlik kazanamayacağını belirtse de (Bourdieu ve Wacquant, 2001: 82), sermaye kavramı bazı yönetim ve örgüt araştırmalarında alan kavramı ile bir arada ele alınmamaktadır (Emirbayer ve Johnson, 2008; Townley, 2014). Townley'e (2014) göre özellikle yönetim ve örgüt alanında “sosyal sermayenin” üç özelliği göz ardı edilmektedir: Sosyal sermaye, kurumsallaşmış mekanizmalar aracılığıyla ulaşılan sermaye tiplerinin bir kompozisyonudur. Tahakküm ile yakın bir bağı vardır. Ayrıca alanlarda oynanan oyunların kurallarını belirleme potansiyeline sahiptir (Townley, 2014).

Yönetim ve örgüt araştırmalarında Bourdieu'nun “büyük üçlü” dışındaki kavramlarına yönelik ilgi de son derece sınırlıdır. Sieweke'e (2014) göre Bourdieu'nun alımlanmasında tartışma üç kavram (habitus alan ve sermaye) etrafında sıkışırken, Bourdieu teorisinin beden, mantıklar, hysteresis ve doxa gibi önemli kavramları gölgede kalmaktadır. Bu eleştiriye Robinson ve diğerleri (2021) editörlüğünü yaptıkları kitapta bu kavramlara özellikle odaklanmak suretiyle destek verir. Townley (2014) ise yönetim ve örgüt araştırmalarında eyleyenin göz ardı edilmesini eleştiren araştırmacıların, Bourdieu'daki eylem tartışmasını dikkate almamalarını eleştirmektedir. Ayrıca Bourdieu sosyolojisinin öne çıkardığı en önemli hususlardan biri olan düşünümsellik konusunun da göz ardı edilen boyutlar arasında olduğuna işaret edilmektedir (Swartz, 2008: 46). Golsorkhi ve diğerleri (2009) ise Bourdieu'da zengin bir içerik ile tartışılan “tahakküm” kavramının yönetim ve örgüt araştırmalarında yeterince ele alınmadığının altını çizer.

Bunun yanı sıra Bourdieu'nun üzerinde durduğu eşitsizliğin yeniden üretimi, hükmeden ile hükmedilen arasındaki tahakküm ilişkisi ve mücadele gibi konu başlıklarının araştırmalarda göz ardı edilmesi de eleştirilen hususlar arasındadır (Vaughan, 2008).

Bazı eserler Bourdieu'nun neden “seçmeci alımlandığı” sorusunu tartışmamızı mümkün kılan cevaplar sunmaktadır. Örneğin Vaughan'a (2008) göre ele alınan teorinin yüksek karmaşıklık düzeyi, teori hakkında ve teorinin test edilmesi için gerekli metodolojiye dair uzmanlaşma yoksunluğu ve ilgili teoriyi tartışmayı mümkün kılacak verilerin ulaşılabilir olmaması gibi durumların bir kavram ya da teorinin sınırlı/parçalı bir şekilde kullanılmasına sebep olduğu değerlendirilmesini paylaşır. Ayrıca Vaughan (2008) yönetim ve örgüt araştırmaları alanında çalışan, ki kendisini de dahil ederek, çoğu araştırmacının, mikro ve makroyu buluşturacak veriyi elde etmesinin düşük bir ihtimal olduğu, bu veriye ulaşılsa dahi, karmaşıklık düzeyi yüksek bir teoriye yönelik uzmanlaşma olmadan ve farklı analiz düzeylerini bir arada ele alabilecek yöntem temelli bilgi birikiminin ve tecrübesinin yokluğunda bu veri setinin analiz edemeyeceğini dile getirir. Haliyle Bourdieu'nun, sunduğu teorinin karmaşıklık düzeyi, varsayımlarını tartışmak adına ampirik veriler elde etmenin zorluğu ve araştırmacının uzmanlığının sınırları nedenleriyle seçmeci alımlamaya tabi tutulduğu savunulabilir.

Bir bilim insanının popülerleşme sürecini atıf zincirleri ve atıf ağlarındaki “merkezi düğümler” (Chriss, 2007, s. 3183; Diallo, Lynch, Gore ve Padilla, 2016) üzerinden analiz etmek mümkündür. Atıf ağlarındaki merkezi düğümlerde konumlanabilecek yayınlar tarafından hangi kavramların ne ölçüde öne çıkarıldığı dikkate alınması gereken bir husustur. Örneğin Emirbayer ve Johnson (2008) Emirbayer'in (1997) ilişkisel sosyoloji manifestosu ile ilişkilendirmek suretiyle “büyük üçlü”yü (habitus, sermaye ve alan kavramları) ön plana çıkarırken, Golsorkhi ve diğerleri, (2009) “tahakküm” kavramını merkeze almaktadır. Bu anlamda Bourdieu'nun belirli kavramlarına duyulan ilginin azlığı ve bu doğrultuda gerçekleşen seçmeci alımlama, onu İngilizce yönetim ve örgüt literatüründe tartışan, atıf ağlarında merkezi konumdaki araştırmacıların tercihleriyle yakından ilgili olabilir.

Sieweke'e (2014) göre ise Bourdieu'nun seçmeci bir şekilde kullanılmasının iki temel sebebi vardır. İlk olarak yönetim ve örgüt araştırmalarında “eyleme dönüş” çağrısına, Bourdieu'nun eserlerinden hareketle araştırmacıların cevap verme çabası örneğin habitus ve sosyal sermaye gibi kavramların yoğun bir şekilde alım-

lanmasına sebep olmuştur. İkincisi, yeni kurumsal kuram kapsamında “örgütsel alan” kavramı geliştirilirken Bourdieu’nun referans alındığı hatırlandığında (DiMaggio ve Powell 1983; Emirbayer ve Johnson, 2008; Greenwood ve Meyer, 2008), Bourdieu’nun alan kavramının içeriği ile yeni kurumsal kuram araştırmacılarının alan kavramsallaştırmaları arasındaki benzerliklerin, bu kavramının derinlikli bir şekilde alımlanmasında etkili olduğu savunulabilir. Sieweke’in (2014) değerlendirmelerinde iki husus ön plana çıkmaktadır: yeni kurumsal kuram gibi yaygın bir etki yaratmış bir kuramın inşasında rol alan kurucu aktörlerin tercihleri ile yine alandaki araştırmalara yön veren aktörlerin çağrıları. Bu aktörlerin eserlerini elbette atıf ağlarındaki merkezi düğümler şeklinde tartışmak mümkündür. Bununla birlikte bu aktörlerin tercihleri ve çağrıları hem dönemin ihtiyaçlarına cevap verme anlamında araştırmacıları yönlendirirken hem de dönemin ihtiyaçlarının bizzat belirlenmesinde de rol oynamaktadır.

Çelişkili Alımlama: Bourdieu’yu Neo-Klasik İktisada Dahil Etmek

“Seçmeci alımlama” söz konusu olduğunda teorik eklektisizmin kabulüne dayalı olarak meşru sayılabilecek bir seçme ve tercih işleminden; en kötü ihtimalle de kısmi, parçacı, dahası eksik bir kullanımdan söz edildiğini, bu hususun eleştiri konusu edildiğini görmekteyiz. Bu noktada elde ettiğimiz bulgular “çelişkili alımlama” (*contradictory reception*) adı altında ikinci bir alımlama tipini ayırt etmenin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Çelişkili alımlamadan kastettiğimiz, bir bilim insanının kavramlarının, kendi teorik çerçevesine tamamen aykırı bir şekilde, bu çerçeveye çelişen başka bir teorik çerçeveye monte edilerek kullanılmasıdır. Nitekim Bourdieu’nun yönetim ve örgüt alanında alımlanma biçimleri karşısında dile getirilen eleştiri kümelerinden bir diğeri de bu noktaya odaklanmaktadır. Bu küme dahilindeki alımlama eleştirilerinde, Bourdieu’nun teori, düşünce ve kavramlarının (örneğin habitus, alan ve sermaye) içkin mantığından uzak bir şekilde, bağlamlarından büsbütün kopararak kullanıldığı iddia edilmektedir (Golsorkhi, Leca, Lounsbury, & Ramirez, 2009).

Sieweke’e (2014) göre ampirik araştırmaların nasıl yürütülebileceğine yönelik tavsiyeler, Bourdieu’nun asıl katkılarının ancak bir destekleyicisi olarak sunulması gerekir. Ancak ona göre (2014) alana yön veren bazı çalışmalar (örneğin Emirbayer & Johnson, 2008) Bourdieu’nun eylem teorisinin, ampirik araştırmalara nasıl entegre edileceği sorusuna fazlaca odaklanmışlardır. Bu bir diğer ifade ile usulü esasın önüne koyarak Bourdieu’yu alımlamak anlamına geldiğinden çelişkili bir alımlamadır. Bu durum, “yöntembilimin bilimcinin hocası ya da ustası

değil, daima öğrencisi” olduğunu unutturan “metodolojizm”in (Bourdieu ve Wacquant, 2001, s. 33) etkisi ile de ilişkilendirilebilir.

Emirbayer ve Johnson (2008) ise Bourdieu'nun ilişkisel düşünce tarzının tam anlamıyla kavranamamasının çeşitli hatalara sebep olduğunu düşünmektedir. Hallett ve Gougherty (2018), Emirbayer ve Johnson'ın (2008) Bourdieu'dan hareketle ortaya koyduğu, organizasyonları alan kavramının birer örneği olarak araştırma yaklaşımını, bir başka deyişle “alan olarak organizasyon” (*organization-as-fields*) mantığını ortodoks okuma olarak nitelirmektedir. Buna karşılık organizasyon araştırmacılarının Bourdieu'nun fikirlerini daha parçalı bir şekilde almalarını da “heterodoks” kullanım şeklinde tarif etmektedir (Hallett & Gougherty, 2018, s. 16). Yazarların dikkat çektikleri husus, organizasyon alanındaki bilginlerin Bourdieu'yu Fransız ortamından Amerikan ortamına uyarlarken kendi ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda son derece pragmatik bir filtrelemeye tabi tuttuklarıdır. Hallett ve Gougherty'nin (2018, s. 23 vd.) dikkat çektikleri bir diğer husus da, Bourdieu'nun, geliştirdiği kavramsal çerçevenin, parça parça değil de bir bütün olarak alındığında ve alan, habitus ve sermaye uygun şekilde bir arada kullanıldığında, mikro-makro dikotomisini aşmaya yaptığı katkıdır. Yazarlar bu noktada Dobbin'e (2008) paralel olarak, yeni kurumsalcılığın “alan” kavramı merkezli çarpık Bourdieu kullanımını eleştirir ve Bourdieu'cu analizi organizasyon içi pratiklere/ilişkilere uygulamayıp organizasyonlar arası ilişkilerle sınırladıklarını vurgular. Townley (2014) ise bu noktada eleştirinin dozunu biraz daha arttırır. Ona göre, sosyal ağlar gibi araştırma alanlarında “sosyal sermaye” kavramı sıkça kullanılmakta ve fakat kavram, Bourdieu'nun politik ve sosyolojik bakış açısından koparılıp, neo-klasik iktisat anlayışı ile uyumlu bir şekilde lanse edilmektedir. Kısmi olmanın ötesinde, kavramların vurgularını silen ve onları bağlamsızlaştıran bu alımlama tarzı, “sosyal sermaye” kavramını, eşitsizlikler ve eşitsizliklerin yeniden üretimi gibi Bourdieu'nun odaklandığı konulardan soyutlamak suretiyle depolitize etmekte ve kısırlaştırmaktadır (Townley, 2014).

Bourdieu'nun neden “çelişkili alımlandığı” sorusuna getirilen yanıtlar bu noktada faydalı olacaktır. Bu yanıtlarının bazıları paradigma veya gelenek etkisine odaklanmaktadır. Dobbin'in (2008) de işaret ettiği gibi yöneticilik (*administration*) geleneğinin de etkisiyle yönetim ve örgüt alanında yürütülen araştırmaların uygulamaya bir katkısının beklenir. Dobbin'e (2008) göre bu gelenek temelli beklentiler Bourdieu'nun çelişkili alımlanmasında etkili olmaktadır. Pierre Bourdieu'nun külliyyatında “ifşa sosyoloji” yoluyla “ders vermekten ziyade domine edilenleri silahlandırmaya” çalışan sosyologun (Bourdieu'dan akt. Jourdain ve Naulin, 2016)

rolü ile yöneticilik geleneği kaynaklı uygulamaya katkı sağlamaya çalışan araştırmacı rolü elbette birbirine zıt iki karakter konumundadır. Bu zıtlığı ortaya koymak adına şu şekilde bir tahmin kurgulanabilir: Bourdieu, Fransa'nın sömürgeleştirdiği Cezayir'de yürüttüğü araştırmasında, kapitalizm-öncesi dönemin mirası yapılar ile sömürgeleştirme kaynaklı kapitalizm sonrası dönemin hediyesi olan yapılar arasındaki çatışmayı tartışırken⁽⁵⁾ bir an durup kendine “bu araştırmamın Fransa ekonomisine katkısı ne olacak?” şeklinde bir soruyu, herhalde yöneltmemiştir.

Vaughan (2008) ise, yönetim ve örgüt araştırmalarındaki hakim paradigmalardan Bourdieu'nun düşünce ve kavramlarının ihraç edilmesini sınırlandırdığı iddiasındadır. Vaughan'a (2008) göre Bourdieu sosyolojisinde, “alan”larda tahakküm eden ile edilen arasında gerçekleşen mücadele merkezi bir öneme sahipken; yeni kurumsal kuramın egemen olduğu araştırmalarda, birkaç istisna haricinde bu güç mücadelesine değinilmemektedir. Bunun nedeni ise yine aynı çalışmada eşbiçimlilik ve meşruiyet kavramlarının (DiMaggio ve Powell, 1983) alandaki hakimiyetinin de etkisiyle değişimin, güç mücadelelerinin bir sonucu olmaktan ziyade, kademeli bir şekilde gerçekleştiği varsayımının yaygın bir şekilde kabul görmesidir. Bu paradigma kaynaklı dışlanma, çelişkili alımlamaların temel nedenlerinden biri olarak görülebilir. Çünkü farklı bir paradigmanın etkisi ile, “tahakküm” gibi bazı kavramları dışlanırken; yeni kurumsal kuramın mikro temellerini atma görevi (DiMaggio ve Powel, 1991; Sieweke, 2014) ve “eyleme dönüşü” mümkün kılacak içerik nitelendirmelerinin (Sieweke, 2014) bir sonucu olarak, Bourdieu'nun habitus, sermaye ve alan kavramları çelişkili bir şekilde kabul görmektedir. Bu çelişkili kabul görme, sosyal bilim coğrafyasındaki fay hatlarını harekete geçirebilecek ve kurulu paradigma kentlerini sarsıntıya uğratacak tehlikeli bir içeriğin, kurulu olana/paradigmaya uyumlaştırılması şeklinde yorumlanabilir.

Çelişkili alımlama konusunda dikkate alınması gereken bir diğer husus ise “retorik tuzağı” (Wacquant, 2018) olabilir. Wacquant (2018) Bourdieu'yu keşfe çıkanları, düşebilecekleri tuzaklar konusunda bilgilendirirken şu uyarıyı paylaşır; Bourdieu'nun retorikleştirildiği metinlerde, ona ait kavramlar ile ilişkili kelimelerle karşılaşabilir ama ilgili kavramları o metinde bulamayabilirsiniz. Tıpkı,

(5) Bourdieu ve diğerlerinin (akt. Swedberg, 2011) *Travail et travailleurs en Algérie* (Cezayir'de İş ve İşçiler) çalışmasının temel bulguları, Cezayir'in kolonileştirilmesi sonrasında kapitalizm yönünde bir değişim tecrübe ettiği dönemde kültürel tutumlar ile iktisadi yapılar arasındaki keskin ayrımlar üzerinedir. Bu değişimin somutlaştırıldığı örneklerden bir tanesi de işsizliğin keşfidir. Buna göre geniş ailenin bir üyesi olarak herkesin kendi kapasitesinde aile ekonomisine katkı sağladığı ve bu nedenle işsizliğin kapitalist tanımının karşılığının olmadığı koşullardan, sadece para getiren emeğin çalışmak ile bir tutulduğu iktisadi yapılar nedeniyle Cezayir halkı işsizliği keşfetmiştir (Swedberg, 2011).

Townley'nin (2014) "sosyal sermaye" kavramının neo-klasik iktisat anlayışı ile uyumlu bir şekilde kullanılarak depolitize edildiği ve kısırlaştırıldığı eleştirisinde olduğu gibi. Bu anlamda bu araştırmada zikredilen çelişkili alımlama örneklerinin mevcut olan kavramları, incelemeden kabul eden pozitivist hiper-amprizmin (Bourdieu ve Wacquant, 2001: 242) tuzağına düştüğü yorumu yapılabilir.

Geleceğin İmarı: Esnek ve Katı Yönlendirme

Bourdieu'ya yönetim ve örgüt araştırmaları alanında yapılan atıfları inceleyen araştırmalara, kendilerinden sonra gerçekleştirilecek araştırmalara yönelik ne tür bir yönlendirme eğilimi içerdiği açısından da bakılabilir. Araştırmamız kapsamında incelediğimiz çalışmalardan bazıları, mevcut alımlanma biçimlerini sınıflandırmanın ötesine geçmemekte; şimdiye kadar oluşmuş bazı araştırma kullarlarına dikkat çekmekle yetinmekte ve geçmiş alımlamalara yansıyan Bourdieu resmi ile Bourdieu'nun kuramı arasında bir karşılaştırmaya giderek yönetim ve örgüt araştırmaları alanına sağlayabileceği katkıyı tartışmaktadır. Elde ettiğimiz bulgularda ortaya çıkan bu örüntülerden hareketle, ilgili eserlerin gelecek Bourdieu alımlamalarına yönelik yönlendirmesini "esnek yönlendirme" şeklinde kategorize ettik. Buna karşılık incelediğimiz diğer çalışmalar kendi "araştırma programı"na uygun bir Bourdieu kullanımını adeta reçete halinde okuyucuya sunmaktadır. Sunulan reçetede işaret edilen araştırma programı zengin bir içeriği basitleştirip araştırmacıların kullanımı için işlevsel hale getirirken, aynı zamanda bu zengin içeriğin farklı kullanımlarını da baskılamaktadır. Elde ettiğimiz bu örüntülerden hareketle ise "katı yönlendirme" kategorisini oluşturduk. Bu noktadan itibaren Bourdieu'ya yönetim ve örgüt alanında yapılan atıfları inceleyen araştırmalar, yaptıkları esnek ve katı yönlendirmeler ölçeğinde aktarılacaktır.

Theory & Society dergisinin 2008 tarihli özel sayısı "Bourdieu'yu örgütsel alana taşıma[yı]" ve Bourdieu'nun bu alanda popülerleştirilmesini hedefliyordu. Özel sayının ilk makalesi, Emirbayer ve Johnson (2008) imzasını taşıyan "Bourdieu and organizational analysis" (Bourdieu ve örgütsel analiz) başlıklı yazıdır. Bu makale özel sayıda yıldız sisteminin merkez yıldızına benzer bir konum işgal etmektedir. Öyle ki aynı sayıda yayımlanan diğer tüm makaleler yörüngelerini bu esere göre oluşturmuş; öncelikle onunla hesaplaşmış ve güzergâhının sosyal bilim evreninin hangi noktalarından geçtiğini bu yolla belirginleştirmiştir.⁽⁶⁾

(6) Emirbayer ve Johnson'ın (2008) makalesinin bu başat rolü eserlerin aldığı atıf sayılarında da kendini gösterir. Emirbayer ve Johnson (2008) 1030 atıf alarak, çok sayıda makalenin kümelendiği atıf ağlarında merkezi bir düğüm

Emirbayer ve Johnson (2008) özel sayının ön plana çıkan çalışmalarında Bourdieu'dan *ilhamla* örgüt araştırmalarına ilişkisel sosyolojik bir ajanda önerme gayretindedir. Örgütler arası ve örgüt içi ilişkiler “alan” kavramı ışığında nasıl ele alınabilir? Farklı analiz düzeylerinde Bourdieu'nun teorisi, yeni kurumsal kuram ve kaynak bağımlılığı gibi mevcut kuramlarla nasıl etkileşime geçebilir, karşı karşıya gelebilir? Bourdieu'nun araştırmaları metodolojik anlamda nasıl kullanılabilir? Örgütler arası ve örgüt içi güç ilişkilerinin üretilmesi, yeniden üretilmesi ve devamlılığı Bourdieu'nun kavramları ışığında nasıl açıklanabilir? Makale bu gibi sorulara cevap aramaktadır. Makale, Bourdieu'nun başlıca kavramlarını bir arada kullanmayı önermekte; bu bütünsel aktarım sayesinde literatürdeki paradigmatik ayrımların ötesine geçilip bir paradigmatik dönüşümün mümkün olacağını savunmaktadır. Emirbayer ve Johnson'a (2008) göre Bourdieu'nun alan kavramından hareketle her bir örgütün birer “alan” olarak ele alınması sayesinde alan içi pozisyonlar, pozisyonlar arası tahakküm ilişkileri, bu pozisyonları dolduran aktörlerin habituslarından da hareketle pozisyon alışları, sahip oldukları ve olmaya çalışacakları alan ile ilişkili sermaye türleri gibi boyutları gündeme getirmek mümkün olacaktır. Emirbayer ile Johnson'ın (2008) ortak çalışması, yürüttüğümüz analiz çerçevesinde bir “katı yönlendirme” örneği olarak sınıflandırılmıştır.

Bu özel sayıda Swartz (2008) ise Amerikan sosyolojisinde sıklıkla başvuru alan fakat yönetim ve örgüt araştırmalarında büyük ölçüde göz ardı edilen Bourdieu'nun temel kavramlarından olan sermaye, habitus ve alanın sağlayabileceği katkıya odaklanır. Dobbin (2008) de yine bu üç kavrama atıfla Bourdieu'nun, Amerikan örgüt sosyolojisinde yaygın olan Marksist-işlevselci ikiliğini aşır yeni bir paradigmataya geçişi mümkün kılma potansiyelinin altını çizer. Halbuki ona göre yönetim ve örgüt araştırmacıları Bourdieu'nun bu kapsamlı yeniliğini sahiplenmemekte, bunun yerine teorisinin küçük parçalarını eserlerine dahil etmektedir. Vaughan (2008) ise makalesinde Emirbayer ve Johnson'ın (2008) çalışmasının önemini altını çizerken, araştırmacıları doğru hedefe yönlendirmek adına zayıf kaldıkları noktaları da dile getirmektedir. Örneğin örgütleri analiz düzeyi kabul etmek suretiyle vaka analizleri yapmanın, Bourdieu'nun birçok kavramını bir arada ele almayı ve aynı zamanda tarih, kaynaklar üzerine mücadele, bu mücadelenin tarafları, tahakküm ilişkileri ve eşitsizliğin yeniden üretimi arasında sıklıkla ihmal edilen ilişkilerin derinlemesine keşfedileceğine dikkat çekmektedir. Bu açıdan Vaughan'ın (2008) Emirbayer ve Johnson (2008) gibi, gelecek araştır-

niteliği taşırken; aynı sayıdaki diğer üç makale ise sırasıyla Swartz (2008) 192, Dobbin (2008) 127, Vaughan (2008) 179 atıf almıştır (Sonuçlar 10.03.2022 tarihinde Google Scholar'dan elde edilmiştir).

maların yönünü yöntem düzeyinde tayin etme çabası içine girdiği söylenebilir. Bu üç makale (Swartz, 2008; Vaughan 2008; Dobbin 2008), Emirbayer ve Johnson'un (2008) "katı yönlendirme"lerine verdikleri sınırlı destek [büyük üçlünün nasıl ele alınabileceği göstermek (Swartz, 2008); Marksist-işlevselci düalizmden bir çıkış olarak Bourdieu'ya işaret etmek (Dobbin 2008); ve vaka analizleri ile Bourdieu'nun kavramlarının nasıl ele alınabileceğini göstermek (Vaughan 2008)] ile "esnek yönlendirme" kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Bourdieu'nun İngilizce yönetim ve örgüt alanında tanıtılması ve kullanımına yön verme çabasındaki bir diğer önemli yayın *Organization* dergisinin 2009 tarihli özel sayısıdır. Editörler (Golsorkhi ve diğerleri, 2009) kaleme aldıkları giriş yazısında, özel sayıda tahakküm (domination) kavramının odağa alındığını belirtmektedir. Bu sayıda yayımlanan tüm çalışmalarda, yönetim ve örgüt alanında o güne kadar göz ardı edilen tahakküm kavramının görünümleri belirginleştirilmeye çalışılır. Böylece yönetim konusuna ve örgütlere işlevselci değil, çatışmacı bir perspektifle bakılması fikri tekrar gündeme getirilir. Derginin editoryal yazısında (Golsorkhi vd., 2009) tahakküm kavramına odaklanmanın yanı sıra, yönetim ve örgüt alanındaki araştırmacılara bir rol de yüklendiği söylenebilir. Bu rol, özdeşimsellik ve araştırmacının topluma entelektüel etkisi açısından ele alınmakta, Bourdieu'nun sadece sosyal teori ve araştırmalara katkılarıyla değil aynı zamanda akademisyenin rolü itibarıyla de tartışılması gerektiğinin altı çizilmektedir. Akademisyenin bu yazıda (Golsorkhi vd., 2009) işaret edilen rolü, belirli bir alanda "gizli olanı ifşa etmek" (*revealing the hidden*) ve tek bir alana sıkışmadan ürettiği bilgiyi diğer alanlara da geçecek şekilde oluşturup yaymaktır. Burada hedef, akıl yürütmenin karmaşıklığını kaybetmeden araştırmanın topluma yayılmasını sağlamak olmalıdır. Yazıda bu husus, sosyolojik bir araştırmanın nasıl toplumsal ve politik etkileri olabileceği, Dünyanın Sefaleti (*The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*) kitabına atıfla örneklendirilmiş ve akademisyenlerin kendi eylemleri üzerine düşünmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Nitekim *Organization* dergisinin bu özel sayısında De Clercq ve Voronov (2009) ortaya attıkları kurumsal ve yenilikçi meşruiyet kavramlarını Bourdieu'nun "tahakküm" yaklaşımıyla açıklamaktadır. Buna göre yeni üyelerin kurumsal meşruiyete uyum çabaları, alanın mevcut güç düzenlemelerine bir uyum olarak değerlendirilmekte; yenilikçi meşruiyet ise mevcut güç düzenlemelerine meydan okuma çerçevesinde tartışılmaktadır. Aynı sayıda Kerr ve Robinson (2009) Ukrayna'da Sovyetler döneminden Sovyet-sonrasına geçişte, uluslararası bir İngiliz şirketindeki tahakküm ilişkilerinin nasıl evrimleşip yeniden üretildiğini

ele alır. Bu araştırma tasarımı ile devlet yapılanmasındaki köklü değişme direnen ekonomi ve kültür alanlarındaki devamlılığa dikkatleri çekmektedir. Wright (2009) belirli bir alanda hakim bir pozisyonu işgal edenlerin kültürel üretim ve sosyal sınıf yoluyla dominant pozisyonlarını nasıl devam ettirdiklerini ortaya koyar. Friedland (2009: 887-896) ise makalesinde şöyle der: “Bourdieu’nun pratiğin mantığına dair geliştirdiği teori, homolojik olarak düzenlenmiş alanların çoğulluğunda tahakküm için yapılan genel bir mücadeleyi ifade eder.” “Bourdieu diğer bir ihtimal karşısında karşılıklı nesneleştirmenin mucizevi bir şekilde sona ermesine öncelik verir. Bu diğer ihtimal paylaşılan tekilliğin karşılıklı özneleştirme, teşhis etme ve tabii üretiminde sevginin gerekli rolüdür.” Böylece Friedland (2009) Bourdieu’nun eylem kuramına bir eleştiri getirmekle birlikte, kurumsal hayatın devam etmesinde sadece tahakkümün değil, sevginin/rızanın da önemli bir rolü olduğunu savunur. *Organization* dergisinin 2009 tarihli bu özel sayısındaki tüm makaleler “esnek yönlendirme” kategorisinde değerlendirilebilir. Çünkü bu özel sayının en yoğun yönlendirmesine giden, editörler Golsorkhi ve diğerleri (2009) kaleme aldıkları giriş yazısında bile Bourdieu’nun tahakküm üzerine vurgusunun ön plana çıkması gerekliliği ile sosyologların üstlenmesi gereken rolü hatırlatmakla yetinmektedir. Bu özel sayıdaki diğer kaynaklar ise tahakkümün farklı tezahürlerini eserlerinde tartışmak [örneğin Kerr ve Robinson (2009) ve Wright (2009)] ve yeni kavramlar geliştirmek için Bourdieu’nun tahakküm kavramına başvurmak [örneğin De Clercq ve Voronov (2009)] suretiyle editörlerin bu çağrısına cevap vermektedirler. Diğer taraftan Friedland’ın (2009) eseri Bourdieu’nun tahakküm argümanını geliştirme çabası içindedir. Özetle bu özel sayıdaki yayınlar geçmiş araştırmaların göz ardı ettikleri ile Bourdieu’nun sundukları arasında yeni kavramlar ve argümanlar desteğiyle bir karşılaştırma yaparak esnek yönlendirme örnekleri oluşturmaktadır.

İki derginin Bourdieu özel sayıları karşılaştırıldığında *Theory & Society*’nin Bourdieu’nun toplumsal kurumların analizine yaptığı katkıyı yönetim ve örgüt alanına kapsamlı bir şekilde taşıması açısından daha etkili olduğu sonucu çıkarılabilir.⁽⁷⁾ Zira bu özel sayı Bourdieu’nun temel kavramlarını belirli bir bütünlük içinde ön plana çıkarmakta, ampirik araştırmalarda diğer araştırmacıların işini kolaylaştıracak bir çerçeve hizmeti görmektedir. Buna karşılık *Organization* dergisinin özel sayısı ise düşünümSELLİK bağlamında kamusal entelektüelliğin öne-

(7) Etki farkı bu iki özel sayıda yer alan makalelerin tümünün elde ettiği toplam atıf sayıları ile de resmedilebilir: *Theory & Society* (2008): 1551 / *Organization* (2009): 576 atıf almıştır (Sonuçlar 14.03.2022 tarihinde Google Scholar’dan elde edilmiştir).

minin altını çizmekle ve tahakküm kavramını yönetim ve örgüt araştırmalarına dahil etmekle yetinmektedir.

Sieweke'in (2014) çalışması Bourdieu'nun yönetim ve örgüt alanında nasıl alımlandığını, Bourdieu etkisinin İngilizce yönetim ve örgüt araştırmalarında yaygınlaşmasını ampirik bir araştırmayla incelemektedir. DiMaggio ve Powell'in Bourdieu'ya atıfla "örgütsel alan" kavramsallaştırmasını yaptıkları 1983 yılından 2014 yılına kadar geçen süreyi ele alan araştırma, yönetim ve örgüt araştırmalarına yön veren dokuz işletme dergisini⁽⁸⁾ Bourdieu atıfları açısından incelemektedir. Araştırma üç soruya odaklanmaktadır: 1. Bourdieu'ya yapılan atıfların yıllar içindeki seyri nasıldır? 2. Yönetim ve örgüt araştırmacıları Bourdieu'nun hangi kavramlarına daha çok atıf yapmaktadır? Diğer bir ifadeyle sık tercih edilen ve edilmeyen kavramlar hangileridir? 3. Sieweke'in (2004, s. 533) Lounsbury ve Carberry'den (2005) aktardığı ayrıma göre, bu atıfların hangileri "törensel"⁽⁹⁾ (*ceremonious*), hangileri ise "tözel" (*substantive*) niteliktedir?

Atıfların salt nicel analizini hedefleyen ilk soruya cevap veren birinci bölüme göre, Bourdieu'ya 1980'lerde her 250 makalede, 1990'larda her 55 makalede, 2000'lerde (2012 yılına kadar) ise her 19 makalede bir atıf yapılmaktadır. Bu da Bourdieu ilgisinde istikrarlı bir yükseliş anlamına gelmektedir. Bir diğer dikkat çekici bulgu da, Bourdieu da dahil olmak üzere Weber, Giddens, Habermas ve Foucault gibi Avrupalı teorisyenlere atıfların Avrupa merkezli dergilerde Kuzey Amerika dergilerine göre daha fazla olmasıdır (Meyer ve Boxenbaum'dan akt. Sieweke, 2014, s. 540). Sieweke Bourdieu'ya yapılan atıflardaki bu artışın, Bort and Kieser'in (2011) bazı kavramlar özelinde öne sürdüğü gibi salt bir moda eseri olmadığını savunur. "Moda kavramlar"a yapılan atıflar ters U şeklinde bir seyir izlerken (Abrahamson, 1996, 2009), Bourdieu'ya yapılan atıflarda istikrarlı bir yükseliş söz konusudur. Bu istikrarlı ilginin nedenlerine de eğilen Sieweke (2014) (1) yönetim ve örgüt alanında sıkça başvurulan "örgütsel alan" kavramının Bourdieu'nun "alan" kavramından türetilmiş olması ve (2) sosyal bilimlerin genelinde dillendirilen "eyleme dönüş" (*practice turn*) (Schatzki, KnorrCetina, & Savigny, 2001) çağrılarının yönetim ve örgüt alanında da karşılık bulması olmak üzere iki temel motife dikkat çeker.

(8) Bunlar *Academy of Management Journal (AMJ)*, *Academy of Management Review (AMR)*, *Administrative Science Quarterly (ASQ)*, *British Journal of Management (BJM)*, *Journal of Management (JoM)*, *Journal of Management Studies (JMS)*, *Organization (Org)*, *Organization Science (OrgSci)* ve *Organization Studies (OrgSt)* dergileridir.

(9) "Ceremonious" alımlamanın "törensel" şeklinde Türkçe'ye çevrilmesinin, Özen'in (2002) "törensel görülcülük" kavramsallaştırmasıyla bağ kurabileceğimiz bir tercih olduğunu düşünüyoruz.

İkinci soru doğrultusunda Bourdieu'ya yapılan atıflara yakından bakıldığında, bu atıfların Bourdieu'nun hangi kavramlarını gündeme getirdiği görülmektedir. Buna göre 2014 yılı itibarı ile Bourdieu'ya belirgin atıf yapan 352 makaledeki 476 "atıf bağlamında" (citation context) 63 farklı kavram tespit edilmiştir. Bunlar arasında "sermaye" 92 atıfla öne çıkmaktadır. (Sermaye tiplerinden "sosyal sermaye" 70 atıfla en sık kullanılan sermaye türüyken, kültürel sermaye 27, sembolik 26, ekonomik 19 ve diğer sermaye türlerine ise 6 atıf yapılmıştır.) Bunu takip eden "habitus" 66 ve "alan" kavramı ise 64 atıf almıştır. Bu üçlüye yapılan atıflar bütün atıfların yapıldığı 476 atıf bağlamının da %46,6'sını (221 atıf) oluşturmaktadır. Diğer en çok atıf alan konu ve kavramlara *toplumsal eylem* (29), *yapı-fail ikiliğinin aşılması* (23), *eylem teorisi* (18), *eylem mantığı* (13) ve *güçtür* (11).

Üçüncü soru ise Bourdieu'nun gündeme getirilişindeki nicel artışa nitel bir ilerlemenin de eşlik edip etmediğini sorgulamaktadır. Cevaba göre Bourdieu'nun çalışmaları, 1980 ve 90'lar boyunca "sınırlı" (limited) bir şekilde tartışılmıştır. 2000'ler sonrasında ise Bourdieu'nun çalışmalarını "orta seviyede" (intermediate) ve "kapsamlı" (comprehensive) tartışan atıfların sayısı artış göstermiştir. Yine de 2000'ler sonrasında bile "sınırlı" tartışma düzeyi, tüm atıflar içinde %50'nin üzerindedir. Ayrıca Sieweke (2014), Emirbayer & Johnson'ın (2008) işaret ettiği gibi habitus'un değil, sermaye tiplerinin en düşük atıf derinliğine sahip kavram olduğunu belirtmektedir. Sieweke'in (2014) Bourdieu'yu yeni kurumsal kuramın mikro temellerine ve akademik eylemin özdeşleşimselliğine yapacağı katkı temelinde verdiği yönlendirmeler dikkate alındığında "esnek bir yönlendirme" yaptığı söylenebilir.

Bourdieu'nun İngilizce literatürü etkileme sürecinde kilometre taşı niteliğine sahip iki özel sayı (2008, 2009) ile Sieweke'in makalesini (2014) iki derleme kitap takip etmektedir. Bunların ilki Tatlı ve diğerlerinin (2015) editörlüğünde hazırlanmış olan *Pierre Bourdieu, Organization, and Management* (Pierre Bourdieu, Örgüt ve Yönetim) başlıklı kitaptır. Editörlerin de işaret ettiği gibi (Tatlı ve diğerleri, 2015), çeşitli sosyologlar ve sosyal teoriler yönetim ve örgüt alanında kullanılmış fakat Bourdieu son birkaç yıla kadar göz ardı edilmiş veya bütüncül bir şekilde ele alınmamıştır. Derlemedeki yazılarda, Bourdieu'nun sosyal teorisinin yönetim ve örgüt alanına yapabileceği katkıları ortaya koyma gayreti ile konuları farklı analiz düzeylerinde ele alma ve öznelcilik-nesnelcilik, yapı-fail, devamlılık-değişim, akıl-beden, sembolik-maddi alanlar gibi düalizmleri aşma çabası öne çıkmaktadır. Örneğin Samaluk (2015) bu kitapta paylaştığı araştırmasında, göçmen işçilerin

özelliklerini tartışırken Bourdieu'nun çerçevesini kullanarak, sosyal sınıfı kültürel iktisadi ve siyasi bileşenleriyle bir arada tartışmış ve bu sayede nesnelci-öznelci ikiliğini aşmaya çalışmıştır. Göçmen işçilerin özellikleri temelinde yapı ve fail mekanizmalarıyla birlikte sembolik ve maddi pratikleri tartışmıştır. Yine Schneidhofer, Latzke ve Mayrhofer (2015) kaleme aldıkları bölümde kariyer kavramını toplumsal tarih ile bireysel biyografilerin kesişim noktasından okumaya çalışarak düalizmleri aşma çabasına girmiştir. Sayce (2015) ise Birleşik Krallık'ta bir emeklilik fonu yönetim kurulu üzerinden, yeni bir düzenlemenin yarattığı değişimin emeklilik alanını dönüştürürken, aynı zamanda sosyal eylemin bazı örüntülerinin nasıl devamlılık arz edebileceğini ortaya koyarak devamlılık-değişim düalizmini aşma örneği sergilemiştir.

Bourdieu alımlamalarında yönlendirici nitelik kazanan bir diğer araştırma ise Hallett ve Gougherty'e (2018) aittir. Hallett ve Gougherty (2018) Bourdieu'nun seçmeci bir şekilde alımlandığı eleştirisinin karşısına, Emirbayer ve Johnson'ın (2008) altını çizdiği, tam anlamıyla Bourdieu'cu bir organizasyon analizi fikrini koymaktadır. Yazarlara göre, her ne kadar Bourdieu'nun kendisi Goffman'ın etkileşimci yaklaşımını eleştirse de, Bourdieu'dan ilhamla oluşturulmuş “örgütsel etkileşimcilik” (*organizational interactionism*) bu tarz bir bütüncülük ifade eder. Bourdieu ile Goffman arasında kurulacak bu köprü sayesinde formel örgütlerin, şekillenmelerinde ve değişmelerinde etkili olan mikro ölçekli toplumsal etkileşimlerin çözümlenmesi mümkün olacaktır. Hallett ve Gougherty (2018, s. 26 vd.) bu noktadan itibaren Bourdieu'nun kavramları ile Goffman'ın vurguladığı “etkileşim düzeni” (*interactional order*) arasında köprü kuran çalışmaları tanıtırlar. Yazarlara göre bunlar mikro ölçekli organizasyon araştırmaları için yol gösterici bir kavramsal çerçeve ve zemin inşa etmektedir. Burada özellikle “habitus” kavramı, örgütsel pratiklere odaklanırken işe yaramaktadır.

Bourdieu'nun (itibarı ifade eden) “sembolik sermaye”, “sembolik güç” ve “bedenleşmiş kültürel sermaye” (*embodied cultural capital*) kavramları da, “etkileşim düzeni”nin anlaşılmasında kritik önemdedir. Bu kavramlar hem örgütsel istikrarı/sürekliliği hem de örgütsel değişimi mikro bileşenleri de resme dahil ederek açıklamaya imkan vermektedir. Yazarlar, Goffman ile Bourdieu'yu telif etmeye çalışan söz konusu çalışmaların, etkileşime odaklandıkları, etkileşim de bireyler üstü/arası bir ölçek ifade ettiği için “atomistik” sayılmayacağını; bireylerin çıkarlarını, habitus ve alanla ilişki içinde incelediği için “metodolojik bireycilik”ten de korunduğunu vurgular (Hallett & Gougherty, 2018, s. 33). Böylece Hallett ve Gougherty (2018, s. 34) yeni kurumsalcılığın makro yönelimi karşı-

sında, organizasyon çalışmalarında büyük ölçüde ihmal edilse ve henüz yaygın olarak görülmesi de, Bourdieu'nun “insanlı” (*peopled*) hale getirilmiş okumasının organizasyon araştırmalarında açacağı potansiyel ufuklara dikkat çekerek tartışmalarını sonlandırırlar.

Robinson ve diğerlerinin (2021) editörlüğünü üstlendiği derleme ise müraaat edilen kavramların çeşitliliği açısından dikkat çekmektedir. Kitap Bourdieu'nun henüz tam anlamıyla yararlanılmamış potansiyelini, gölgede kalmış konu ve kavramlarına odaklanarak ortaya koyma gayreti içindedir (Robinson ve diğerleri, 2021). Derlemenin farklı bölümlerinde küreselleşme, neo-liberalizm, finansal ve ekolojik krizler, popülizm ve gelişen teknolojilerin neden olduğu değişimin daha iyi anlaşılması için Bourdieu'ya başvurulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Bourdieu'nun yönetim ve örgüt araştırmalarında en çok atfı yapılan üç kavramının (sermaye, alan ve habitus) (Sieweke (2014) ötesine geçilmekte; “simgesel şiddet”, “hexis”⁽¹⁰⁾ ve “hysteresis”⁽¹¹⁾) gibi daha az ilgi görmüş kavramlar odağa alınmaktadır. Bu iki derleme kitabın, özellikle editörlerinin kaleme aldıkları giriş yazıları ve devamında yer verilen makaleler dikkate alındığında, Bourdieu'nun belirli kavramlarını, yaklaşımlarını ve teorisinin bazı parçalarını belirginleştirme çabası içinde oldukları “esnek yönlendirme” kategorisi altında değerlendirilmişlerdir.

Değerlendirme

Bu araştırmada incelenen çalışmalar yazıldıkları tarihe kadarki bazı Bourdieu alımlamalarını, seçmeci ve çelişkili olmakla eleştirmiş, devamında kimi zaman esnek, kimi zamansa katı yönlendirme çabalarıyla gelecek araştırmalara yön vermeye çalışmışlardır. Bu araştırmada toplam 28 alımlama eleştirisi tespit edilmiştir. Bunlardan 23'ü seçmeci, 5'i çelişkili alımlamadır. Buna mukabil incelenen onbir eserden 10'u esnek yönlendirme 1 tanesinin katı yönlendirme yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar Tablo 1 ve Tablo 2'de aktarılmıştır.

(10) “Hexis” bireylerde refleks halinde olan aksan, tavır, duruş şekillerinde gözlemlenebilen yatkınlık olarak tanımlanabilir. “Bedenleşmiş kültürel sermaye” olarak da ifade edilir.

(11) “Hysteresis” habitusun onu oluşturan bağlamların da ötesinde, devamlılık arz eden özellikleri nedeniyle, içinde bulunduğu alana uyumsuzluk durumudur.

Tablo 1. Katı Yönlendirme Girişiminde Bulunan Değerlendirmenin Dile Getirdiği Alımlama Eleştirileri

Değerlendirme	Mevcut Bourdieu alımlamalarına ilişkin yaptığı eleştiri/yorum	Tespit ettiği alımlama tipi
Emirbayer ve Johnson, 2008	İlişkisel düşünce tarzının kavranamaması, Bourdieu'nun alımlanmasında çeşitli hatalara sebep oluyor.	Çelişkili Alımlama
	“Büyük üçlü” nün bir arada kullanılması gerekirken araştırmalarda tek tek kullanılması önemli bir eksikliklerdir.	Seçmeci Alımlama
	“Habitus” bireysel davranışların mikro süreçleri ile örgütlerin oluşumundaki makro süreçlerin ilişkisini görmeyi mümkün kılacak bir kavramken, “büyük üçlü” içinde en az ilgiyi görüyor.	Seçmeci Alımlama
	Sermaye kavramı alan kavramından kopuk olarak ele alınıyor.	Seçmeci Alımlama

Tablo 2. Esnek Yönlendirme Girişiminde Bulunan Değerlendirmelerin Dile Getirdiği Alımlama Eleştirileri (Kronolojik)

Değerlendirme	Mevcut Bourdieu alımlamalarına ilişkin yaptığı eleştiri/yorum	Tespit ettiği alımlama tipi
Dobbin, 2008	Amerikalı araştırmacılar Bourdieu'nun teorisinin “büyük üçlüden” ibaret olmayıp parçalarının toplamından daha fazlasını vaat ettiğini göz ardı ettikleri için Bourdieu'nun eylem kuramının potansiyelini tam olarak kullanamıyor.	Seçmeci Alımlama
Vaughan, 2008	Bourdieu'nun üzerinde durduğu eşitsizliğin yeniden üretimi, tahakküm ilişkileri ve mücadele gibi konular göz ardı ediliyor.	Seçmeci Alımlama

Swartz, 2008	Bourdieu'nun alan, habitus ve sermaye kavramlarını ortaya atmaktan çok, onların birlikteliği ile bir teori inşa ettiği ihmal ediliyor.	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu sosyolojisinin öne çıkardığı en önemli hususlardan biri olan düşünümsellik konusu göz ardı ediliyor.	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu'nun teorisini ve kavramlarını ampirik düzeyde tartışan çalışmalar son derece az.	Seçmeci Alımlama
Golsorkhi ve diğerleri, 2009	Bourdieu'nun düşünce, teori ve kavramları, içkin mantığından uzak bir şekilde, bağlamlarından büsbütün koparılarak kullanılıyor.	Çelişkili Alımlama
	Bourdieu'nun merkezi kavramlarından biri olan "tahakküme" hiç atıf yapılmıyor.	Seçmeci Alımlama
	Tahakküm kavramının araştırmacılara yüklediği özdüşünümsellik, bilim insanının toplumsal rolü ve entelektüel etkisi gibi konularla ilgilenme sorumluluğu dikkate alınmıyor.	Seçmeci Alımlama
Wright, 2009	Yeni kurumsal kuramcılar, alanların çok katmanlı yapısını anlamalarına yardımcı olabilecek olmasına rağmen Bourdieu'ya ancak sınırlı bir ilgi gösteriyor.	Seçmeci Alımlama
Sieweke, 2014	Bourdieu'nun ampirik araştırmaların nasıl yürütülebileceğine yönelik tavsiyeleri, teorik katkılarının ancak bir destekleyicisi olabilecekken, eylem teorisinden çok, bu teorinin ampirik araştırmalara nasıl entegre edileceğine odaklanılıyor.	Çelişkili Alımlama
	"Büyük üçlü" dışındaki kavramlar göz ardı ediliyor.	Seçmeci Alımlama
	"Büyük üçlü" arasında sermaye ve sermaye tipleri en az ilgiyi görüyor.	Seçmeci Alımlama

Townley, 2014	“Sosyal sermaye” kavramı, sosyal ağlar gibi araştırma alanlarında sıkça kullanılsa da, Bourdieu'nun sosyolojik ve politik bakış açısından koparılarak neo-klasik iktisat anlayışı ile uyumlu hale getiriliyor.	Çelişkili Alımlama
	Kavramları vurgularından arındırıp bağlamsızlaştıran alımlama tarzı, “sosyal sermaye” kavramını, eşitsizlikler ve eşitsizliklerin yeniden üretimi gibi Bourdieu'nun odaklandığı konulardan soyutlamak suretiyle depolitize edip kısırlaştırıyor.	Çelişkili Alımlama
	Bourdieu'nun “büyük üçlü”yü (alan, habitus ve sermaye kavramlarını) geliştirmenin ötesinde, bu kavramları bir arada tutan bir teori inşa ettiği gözden kaçırılıyor.	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu'nun yapı-eylem ve sübjektivizm-indirgemecilik gibi ikilikleri aşma girişimi alkışlanıyor fakat kimse aynısını kendi araştırma alanında gerçekleştirme cesareti gösteremiyor.	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu “eyleme dönüşün” bir parçası olarak değerlendiriliyor fakat strateji konusundaki eleştirel potansiyeli kullanılmıyor.	Seçmeci Alımlama
	Yeni kurumsal kuram alan kavramını sahipleniyor ama onun dinamik yapısının dayanağı olan değişim ve çatışma vurgularını yeterince dikkate almıyor.	Seçmeci Alımlama
	Alan ve sermaye kavramları arasındaki yakın ilişki gerektiği gibi kurulmadığı ve alan sermayeden koparıldığı için, alanların dinamik yapısı kavranamıyor.	Seçmeci Alımlama
	“Sosyal sermayenin” temel bazı özellikleri; diğer sermaye tipleriyle ve tahakkümle yakın bağı, ayrıca alanlarda oynanan oyunların kurallarını belirleme potansiyeli göz ardı ediliyor.	Seçmeci Alımlama
	Aktörün/eylemin göz ardı edilmesini eleştiren araştırmacılar bile Bourdieu'daki eylem tartışmasını yeterince dikkate almıyor.	Seçmeci Alımlama

Tatlı ve diğerleri, 2015	Bourdieu son birkaç yıla kadar göz ardı edilmiş veya bütüncül bir şekilde ele alınmamıştır	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu'nun sosyal teorisinin yönetim ve örgüt alanına hakim düalizm tartışmalarını aşma anlamında yapabileceği katkılar göz ardı edilmiştir	Seçmeci Alımlama
Hallett ve Gougherty, 2018	“Yeni kurumsalci” yaklaşımın makro ölçekli analizi “alan” kavramına odaklanmış, “habitus”u ihmal etmiştir.	Seçmeci Alımlama
	Bourdieu ile Goffman arasında köprü kuran “insanlı” Bourdieu okuması habitus, sembolik sermaye, sembolik güç ve bedenleşmiş kültürel sermaye kavramlarını kullanarak organizasyonların makroyu ihmal etmeyen mikro analizine katkı sağlar.	Seçmeci Alımlama
Robinson ve diğerleri, 2021	“Büyük üçlüye” çok fazla odaklanılmasının sonucunda, Bourdieu teorisinin beden, mantıklar, hysteresis ve doxa gibi diğer önemli kavramları göz ardı ediliyor	Seçmeci Alımlama

Bu noktada, incelenen ikincil literatürün yönetim ve örgüt alanında Bourdieu'nun alımlanma biçimlerinin geçmişi ile geleceği arasında kurulan bağ üzerine birkaç değerlendirme yapılabilir. Söz konusu çalışmalar içinde sadece Emirbayer ve Johnson (2008) katı yönlendirme girişiminde bulunmakta, diğer çalışmaların tamamı esnek yönlendirme ile yetinmektedir. Emirbayer ve Johnson (2008) ağırlıklı olarak seçmeci alımlama eleştirisi temelinde bir katı yönlendirme yaparken, çelişkili alımlama eleştirisine katı yönlendirmenin eşlik ettiği tek vakada, Bourdieu'nun ilişkisel sosyoloji ekseninde anlaşılmasını eleştirir.

Geçmiş seçmeci ve çelişkili alımlama eleştirilerinin oluşturduğu zeminde yazarların neden esnek veya katı yönlendirme yapmayı tercih ettikleri üzerine bazı noktaları ön plana çıkarabiliriz. Belirtildiği üzere Bourdieu'nun sunduğu zengin kuramsal zemin üzerinde yükselecek gelecek araştırmalar için “ilişkisel bir ajanda önerme” gayreti içinde olan Emirbayer ve Johnson (2008) katı yönlendirme yapan tek eser konumunda. İlişkisel söz konusu olduğunda katı bir yönlendirmeye girişmesi, Emirbayer'in (1997) “ilişkisel sosyoloji” gibi bir araştırma programının manifestosunu yazmasıyla ilişkilendirilebilir. Emirbayer'in uzmanlığının Bourdieu sosyolojisi gibi karmaşıklık düzeyi yüksek bir içeriği tartışmak için ye-

terli olması da bunda rol oynamış olmalıdır. Diğer taraftan Emirbayer ve Johnson (2008) tarafından, geçmiş seçmeci alımlamaların, Bourdieu'yu tartışma ve kullanıma sokmaya yönelik dağınık ve sınırlı çabalarının, ancak katı bir yönlendirmeyle sonlandırılabilceği de düşünülmüş olabilir. Bununla birlikte Emirbayer'in atıf ağlarındaki merkezi konumunun böylesine katı bir yönlendirme yapması ile ilişkisi üzerinde de durulabilir. Bunlar, sosyal bilimler tarihinde alımlama ve bilimsel bilginin kültürel difüzyonu üzerine gelecekte yapılacak çalışmalarda birer soru olarak dikkate alınabilir.

Bununla birlikte neden diğer beş eserin esnek yönlendirmeye gittiği de tartışılması gereken bir konudur. Nasıl olur da Townley (2014) bir yandan -yoğun bir şekilde işaret ettiği seçmeci alımlama örneklerinin yanı sıra- en sert çelişkili alımlama eleştirilerini dile getirirken, öte tarafta Bourdieu'nun nasıl alımlanması gerektiğini, sınırları çizilmiş bir araştırma programı dahilinde katı bir şekilde ele almaz? Belki de bazı araştırmacıların katı yönlendirme yapmayı tercih etmemesinin altında, Sieweke'in (2014) işaret ettiği, çelişkili bir yönlendirme yapma hatasına⁽¹²⁾ düşme kaygısı kadar Wacquant'ın (2018) işaret ettiği, gelecek araştırmalar için "yaratıcı ve yenilikçi bir düşünsel imkan" bırakma isteği de yatıyor olabilir.

Sonuç

DiMaggio'nun (1979, s. 1472), Bourdieu'nun Amerika'da ortaya çıkacak alımlanma biçimlerine dair kırk yıldan fazla bir zaman önce yaptığı öngörüler, Bourdieu'nun düşüncelerinin Amerikan sosyolojisine girişinde dönüştürüleceğini, hipotezler halinde seçmeci bir şekilde alınacağını ve "yönlendirici varsayımların" (*orienting propositions*) asimilasyon ve üretim odaklı/yaratıcı yanlış okumaya maruz kalacağını içermektedir. DiMaggio'nun bu öngörülerini okuyup okumadığı konusunda bilgi sahibi değiliz ancak Bourdieu'nun kendisi de benzer bir öngörüye sahiptir: "Benimki gibi, Fransız entelektüel ya da akademik alanının belli bir durumunda, belli bir pozisyonundan üretilen metinlerin Amerikan [bilimsel] alanında tahrif ve deformasyon olmadan kavranması zordur" (akt. Sallaz ve Zavisca, 2007, s. 22). DiMaggio ve Bourdieu'nun öngörülerini alımlama sürecinin bağlam bağımlı doğası hakkında bir fikir vermektedir. Bu öngörülerin birçoğunun gerçekleştiğini araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz seçmeci ve çelişkili alımlama örneklerinden hareketle rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak araştırma neticesinde elde

(12) Bu noktada Sieweke'in (2014) sonuç bölümünden önce Emirbayer ve Johnson'a (2008) getirdiği "Bourdieu'nun eylem teorisinin ampirik araştırmalara nasıl entegre edileceği sorusuna fazlaca odaklanma" eleştirisi hatırlanabilir.

ettiğimiz sonuçlar DiMaggio ve Bourdieu'nun öngörülerini daha detaylı bir şekilde tartışmamızı mümkün kılıyor.

Bu sonuçlar şu şekilde sıralanabilir: Bir sosyal teori ve teorisyenin alımlanması bağlam ve zaman bağımlı bir süreçtir. Sürecin bağlam bağımlı yapısı teorinin bir dilden ve farklı bir dile, bir ülkenin akademik alanından farklı bir ülkenin akademik alanına ve bir disiplin/bilim alanından farklı bir disipline/bilim alanına geçişlerde görünür hale gelmektedir. Bu görünürlük paradigmlar, mantıklar, kurumlar, formel ve enformel düzenleyicilikler temelinde tartışılabilir. Sürecin zaman bağımlı yapısı ise teorinin farklı dönemlerde farklı biçimlerde alımlanmasıyla belirgin hale gelmektedir. Örneğin Bourdieu'nun 1960'lar Fransa'sı sosyoloji ortamında yapı-merkezli ve işlevselci toplum teorilerine karşı aktörün ve ilişkilerin/çatışmanın rolünün altını çizmek ve makro-mikro ikiliğini aşmak üzere ortaya attığı bir teori, 1980'ler Amerika'sı yönetim ve örgüt araştırmaları ortamında örgütlerin makro, 2000'lerde ise mikro ölçekli sosyolojik bir analizi için seferber edilebilmiştir.

Makalemizde alımlamanın zaman bağımlı yapısı birbirini takip eden iki dönem dahilinde tartışılmıştır. Süreç, teorisyenin kuram ve kavramlarının tercüme edilerek farklı bir alana tanıtıldığı çeşitlenme dönemi ile başlamaktadır. Bu dönemde serbest alımlamalar gözlemlenmektedir. İkinci aşama olan katılma döneminin karakteristik özellikleri ise, serbest alımlamaların seçmeci ve çelişkili olduğu eleştirilerinin ve bu eleştirilerden hareketle alımlamaların nasıl olması gerektiğine yönelik katı ve esnek yönlendirmelerin yoğunlaşmasıdır. Bu dönemde daha çok güdümlü alımlamalar gözlemlenmektedir. Çünkü bu dönemde Bourdieu'ya atıf yapmak, birincil kaynağı okumak kadar bu birincil kaynağa belirli bir biçim vermeye çalışan ikincil kaynakların yönlendirmelerini de takip etmek anlamına gelir.

Araştırmamızın bazı kısıtları mevcuttur. İlk olarak serbest ve güdümlü alımlama nitelendirmelerimiz test edilmeye muhtaçtır. Bu sınıflandırmaları test etmek adına Bourdieu'yu araştırmalarında derinlikli bir şekilde ele alan çalışmaların oluşturduğu atıf ağlarında yönlendirici eserlerin merkezi düğüm pozisyonu elde edip etmediğine bakılabilir. Yine bir diğer araştırma kısıtımız yarı-sistemantik literatür taraması ile belirlediğimiz araştırmaların etki düzeyinin test edilmemiş olmasıdır. Her ne kadar bu yayınlar yönetim ve örgüt araştırmaları alanının saygın dergilerinde ve yayınevlerinden çıkan kitaplarda yer alsada yine de bu eserlerin etki düzeyi istatistikî yöntemler yardımıyla test edilebilir ve gelecek araştırmalarda sistemantik literatür taraması yöntemi tercih edilebilir.

Kaynakça / References

- Abrahamson, E. 1996. Management fashion. *Academy of Management Review*, 21(1):254–85. doi: 10.5465/AMR.1996.9602161572.
- Abrahamson, E. 2009. Necessary conditions for the study of fads and fashions in science. *Scandinavian Journal of Management*, 25(2):235–39. doi: <https://doi.org/10.1016/j.scaman.2009.03.005>.
- Akyurt, M. A. 2017. Is it possible to read history of sociology as history of receptions? *13th Conference of the European Sociological Association: (Un)Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities*, ESA, Atina, Yunanistan.
- Bort, S. & Kieser, A. 2011. Fashion in organization theory: An empirical analysis of the diffusion of theoretical concepts. *Organization Studies*, 32(5):655–81. doi: 10.1177/0170840611405427.
- Bourdieu, P. 2005. *The social structures of the economy*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. 2001. *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar*. N. Ökten (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Chriss, J. J. 2007. Networks. G. Ritzer, (Der.) *The Blackwell encyclopedia of sociology*: 3183-3184. Oxford: Blackwell.
- De Clercq, D. & Voronov, M. 2009. The role of domination in newcomers' legitimation as entrepreneurs. *Organization*, 16(6), 799-827. doi:10.1177/1350508409337580
- Diallo, S. Y., Lynch, C. J., Gore, R. & Padilla, J. J. 2016. Identifying key papers within a journal via network centrality measures. *Scientometrics*, 107(3), 1005-1020. doi:10.1007/s11192-016-1891-8
- DiMaggio, P. (1979). On Pierre Bourdieu. *American Journal of Sociology*, 84(6), 1460–1474. <https://doi.org/10.1086/226948>
- DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W. 1983. The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160. doi:10.2307/2095101
- DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W. 1991. Introduction. W. W. Powell & P. J. DiMaggio (Der.). *The new institutionalism in organizational analysis*: 1-38. Chicago: University of Chicago Press.
- Dobbin, F. 2008. The poverty of organizational theory: Comment on: “Bourdieu and organizational analysis”. *Theory and Society*, 37(1), 53-63. doi:10.1007/s11186-007-9051-z
- Emirbayer, M. 1997. Manifesto for a relational sociology. *American Journal of Sociology*, 103(2), 281–317. <https://doi.org/10.1086/231209>
- Emirbayer, M. & Johnson, V. 2008. Bourdieu and organizational analysis. *Theory and Society*, 37(1), 1-44.

- Freyer, H. 1957. *Sosyolojiye giriş*. (N. Abadan, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Friedland, R. 2009. The endless fields of Pierre Bourdieu. *Organization*, 16(6), 887-917. doi:10.1177/1350508409341115
- Hallett, T., & Gougherty, M. 2018. Bourdieu and organizations: Hidden traces, macro influence, and micro potential. T. Medvetz & J. J. Sallaz (Der.), *The Oxford handbook of Pierre Bourdieu*: 273-298. Oxford: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199357192.013.12
- Golsorkhi, D., Leca, B., Lounsbury, M. & Ramirez, C. 2009. Analysing, accounting for and unmasking domination: on our role as scholars of practice, practitioners of social science and public intellectuals. *Organization*, 16(6), 779-797. doi:10.1177/1350508409343400
- Greenwood, R. & Meyer, R. E. 2008. Influencing ideas: A celebration of DiMaggio and Powell (1983). *Journal of Management Inquiry*, 17(4), 258-264. doi:10.1177/1056492608326693
- Jauss, H. R. 1982. *Toward an aesthetic of reception*. (T. Bahti, Çev.). Minnesota: University of Minnesota Press.
- Kabakçı, E. 2014. Bir yeniden yorumlama örneği: Ahmed Rıza'nın "pozitivizm"i. *Sosyoloji Dergisi*, 28, 27-71.
- Kerr, R. ve Robinson, S. 2009. The hysteresis effect as creative adaptation of the habitus: dissent and transition to the 'corporate' in post-soviet Ukraine. *Organization*, 16(6), 829-853. doi:10.1177/1350508409337581
- Lakatos, I. 2014. *Bilimsel araştırma programlarının metodolojisi*. (D. Uygun, Çev.). İstanbul: Alfa.
- Lamont, M. 2012. How has Bourdieu been good to think with? The case of the United States. *Sociological Forum*, 27(1), 228-237.
- Levine, D. N., Carter, E. B., & Gorman, E. M. 2011. Simmel'in Amerikan sosyolojisi üzerindeki etkisi I-II. İçinde J. Dirlikyapan (Der.), G. Kızıler (Çev.), *Georg Simmel: Sosyolog, sanatçı, düşünür*, 54-121. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Levitt, H. M. 2018. How to conduct a qualitative meta-analysis: Tailoring methods to enhance methodological integrity. *Psychotherapy Research: Journal of the Society for Psychotherapy Research*, 28(3), 367-378. doi:10.1080/10503307.2018.1447708
- Lizardo, O. 2012. The three phases of Bourdieu's US reception: Comment on Lamont. *Sociological Forum*, 27(1), 238-244.
- Lounsbury, M. & Carberry, E. J. 2005. From king to court jester? Weber's fall from grace in organizational theory. *Organization Studies*, 26(4):501-25. doi: 10.1177/0170840605051486.

- Meyer, J. W. & Rowan, B. 1977. Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2):340–63.
- Meyer, R. E. & Boxenbaum, E. 2010. Exploring European-ness in organization research. *Organization Studies*, 31(6):737–55. doi: 10.1177/0170840610372579.
- Moran, B. 1994. *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Nur, A. & Koçtak, E. 2015. Mümkün Bourdieu'ler uzayında bir Bourdieu: Türkiye bilimsel üretim alanında Bourdieu sosyolojisi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(29), 331-363. doi:10.16917/sd.75829
- Pfeffer, J. 1993. Barriers to the advance of organizational science: Paradigm development as a dependent variable. *Academy of Management Review*, 18(4):599–620. doi: 10.5465/amr.1993.9402210152.
- Robinson, S., Ernst, J., Larsen, K., & Thomassen, O. J. (Der). 2021. *Pierre Bourdieu in studies of organization and management: Societal change and transforming fields* (1st ed.). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003022510>
- Robinson, S., Ernst, J., Thomassen, O. J. & Larsen, K. 2021. Introduction. İçinde Robinson, S., Ernst, J., Larsen, K., & Thomassen, O. J. (Der). *Pierre Bourdieu in studies of organization and management: Societal change and transforming fields* (1st ed.): 1-19. New York: Routledge.
- Salancik, G. R. & Pfeffer, J. 1978. A social information processing approach to job attitudes and task design. *Administrative Science Quarterly*, 23(2): 224–53. doi: 10.2307/2392563.
- Sallaz, J. & Zavisca, J. 2007. Bourdieu in American Sociology, 1980–2004. *Annual Review of Sociology*, 33, 21–41. doi:10.1146/annurev.soc.33.040406.131627
- Samaluk, B. 2015. Change and inertia in (re)formation and commodification of migrant workers' subjectivities: An intersectional analysis across spatial and temporal dimensions. (Der.) A. Tatlı, M. Karatas-Ozkan, & M. Ozbilgin. *Pierre Bourdieu, organization, and management*, 37-54. New York: Routledge.
- Sapiro, G. ve Bustamante, M. 2009. Translation as a measure of international consecration: Mapping the world distribution of Bourdieu's books in translation. *Sociologica: Italian Journal of Sociology on Line*, (2-3), 1-45. doi:10.2383/31374
- Sayce, S. 2015. Bourdieu, representational legitimacy, and pension boardrooms: A contested space? (Der.) A. Tatlı, M. Karatas-Ozkan, and M. Ozbilgin. *Pierre Bourdieu, organization, and management*, 145–64. New York: Routledge.
- Schneidhofer, T. M. & Markus, L. 2015. Careers as sites of power: A relational understanding of careers based on Bourdieu's cornerstones. (Der.) A. Tatlı, M. Karatas-Ozkan, and M. Ozbilgin. *Pierre Bourdieu, organization, and management*, 45–62. New York: Routledge.

- Schatzki, T. R., Knorr-Cetina, K. & Savigny, E. V. 2001. *The practice turn in contemporary theory*. New York: Routledge.
- Sieweke, J. 2014. Pierre Bourdieu in management and organization studies - A citation context analysis and discussion of contributions. *Scandinavian Journal of Management*, 30(4), 532-543. doi:https://doi.org/10.1016/j.scaman.2014.04.004
- Snyder, H. 2019. Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333-339. doi:10.1016/j.jbusres.2019.07.039
- Swartz, D. L. 2008. Bringing Bourdieu's master concepts into organizational analysis. *Theory and Society*, 37(1), 45-52. doi:10.1007/s11186-007-9053-x
- Swedberg, R. 2011. The economic sociologies of Pierre Bourdieu. *Cultural Sociology*, 5(1):67-82. doi: 10.1177/1749975510389712.
- Tatlı, A., Ozbilgin, M. & Karatas-Ozkan, M. 2015. Introduction: Management and organisation studies meet Pierre Bourdieu. A. Tatlı, M. Karatas-Ozkan, and M. Ozbilgin. (Der.) *Pierre Bourdieu, organization, and management*: 27-42. New York: Routledge.
- Timulak, L. 2009. Meta-analysis of qualitative studies: A tool for reviewing qualitative research findings in psychotherapy. *Psychotherapy Research: Journal of the Society for Psychotherapy Research*, 19(4-5), 591-600. doi:10.1080/10503300802477989
- Tiryakian, E. A. 1979. The significance of schools in the development of sociology. W. E. Snizek, R. Fuhrman ve M. K. Miller (Der.). *Contemporary issues in theory and research: A metasociological perspective*: 211-233. Connecticut: Greenwood Press.
- Townley, B. 2014. Bourdieu and organizational theory: A ghostly apparition. P. Adler, P. du Gay, G. Morgan ve M. Reed (Der.). *The Oxford handbook of sociology, social theory, and organization studies: Contemporary currents*: 39-63. Oxford: Oxford University Press.
- Üsdiken, B. & Leblebici, H. 2001. Organization theory. N. Anderson, D. S. Ones, H. K. Sinangil, ve C. Viswesvaran, (Der.) *International handbook of work and organizational psychology*, 377-397. London: Sage.
- Özen, Ş. 2002. Türkiye'deki örgütler/yönetim araştırmalarında törenselleşme sorunu. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2): 187-213.
- Vaughan, D. 2008. Bourdieu and organizations: The empirical challenge. *Theory and Society*, 37(1), 65-81. doi:10.1007/s11186-007-9056-7
- Wacquant, L. 2018. Four transversal principles for putting Bourdieu to work. *Anthropological Theory*, 18(1), 3-17. doi:10.1177/1463499617746254
- Wright, A. L. 2009. Domination in organizational fields: It's just not cricket. *Organization*, 16(6), 855-885. doi:10.1177/1350508409337582